

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Sociální projekty podporující osoby bez domova
v Praze**

Bakalářská práce

Autor: Marie Maňáková

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Marie Maňáková

Studium: U1745

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název bakalářské práce: **Sociální projekty podporující osoby bez domova v Praze**

Název bakalářské práce A): Social projects supporting homeless people in Prague

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Předmětem zkoumání této bakalářské práce budou sociální projekty na podporu a pomoc osobám bez domova. Práce bude zaměřena na projekty vzniklé z občanské iniciativy na území Prahy. Na základě zmapování a analýzy projektů bude snahou porozumět, jaký mají vliv na reintegraci osob bez domova do společnosti. V teoretické části bude rozpracována problematika bezdomovství a principy jednotlivých projektů. Empirická část bude věnována popisu metodiky kvalitativního výzkumného šetření, vlastní analýze a interpretaci uskutečněného dotazování angažovaných osob.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. Bezdomovství ? extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996.
KELLER, Jan. Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. Pohled na bezdomovství v České republice. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012.
ŠÁMALOVÁ, Kateřina a Igor TOMEŠ. Řízení sociálních procesů v České republice. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.

Zadávací pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Daniel Štěpánek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce Mgr. Miroslavem Kapplem, Ph. D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Cerhenicích dne

Marie Maňáková

Anotace

MAŇÁKOVÁ, Marie. *Sociální projekty podporující osoby bez domova v Praze*. Hradec Králové, 2022. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filosofická fakulta, Ústav sociální práce. 73 s. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Kappl, Ph. D.

Bakalářská práce mapuje sociální projekty podporující osoby bez domova na území Prahy. Zaměřuje se zejména na projekty vzniklé z občanské iniciativy. Teoretická část se věnuje problematice bezdomovství a charakteristice konkrétních projektů. Praktická část zkoumá projekty, které nabízejí zaměstnání lidem bez domova či ohroženým ztrátou domova, s cílem zjistit jejich přínos. Je zde zpracována analýza a interpretace provedených rozhovorů s lidmi angažovanými v projektu: iniciátory, vedoucími pracovníky a lidmi z cílové skupiny. Z výzkumu vyplývá důležitost sociální podpory v rámci zaměstnávání lidí se zkušeností s bezdomovectvím a problematické financování podobných projektů. Přínosem projektů je zejména poskytnutá podpora, ať už sociální či finanční, lidem, kteří mají motivaci změnit svůj život. Dále také osvěta v rámci zaměstnávání lidí z této cílové skupiny a destigmatizace lidí bez domova.

Klíčová slova: lidé bez domova, bezdomovství, sociální projekty, občanská angažovanost

Annotation

MAŇÁKOVÁ, Marie. *Social projects supporting homeless people in Prague*. Hradec Králové, 2022. Bachelor Thesis. University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, The Institute of Social Work, 73 pp. Thesis supervisor Mgr. Miroslav Kappl, Ph. D.

This bachelor thesis maps social projects supporting homeless people in Prague. It focuses mainly on projects arising from the citizens initiative. The theoretical part deals with the issue of homelessness and characteristics of a specific project. The practical part examines projects that offer employment to the homeless or at risk of losing their home in order to find out their benefits. There is an analysis and interpretation of interviews with people involved in the project: initiators, the supervisors and the people from the target group. The research shows the importance of social support in the employment of people with experience of homelessness and problematic funding of similar projects. The main benefit of the projects is the support provided, whether social or financial, to people who have the motivation to change their lives. Furthermore, education within the employment of people from this target group and destigmatization of homeless people.

Key words: homeless people, homelessness, social projects, civic engagement

OBSAH

ÚVOD	9
1 DOMOV A JEHO ZTRÁTA	11
1.1 Krize vedoucí ke ztrátě domov	12
1.2 Společnost a člověk bez domova	13
1.3 Být člověkem bez domova	14
1.3.1 Adaptace	15
1.3.2 Vztahy	16
1.3.3 Přístřeší	17
1.3.4 Obživa	18
1.3.5 Problémy související se ztrátou domova	18
1.4 Shrnutí	19
2 SOCIÁLNÍ POMOC LIDEM BEZ DOMOVA	21
2.1 Bydlení	23
2.1.1 Právo na bydlení	24
2.1.2 Bydlení až po přípravě versus Bydlení především	25
2.2 Práce	26
2.2.1 Zadlužení	28
2.3 Zdravotní péče	29
2.4 Materiální pomoc	31
2.5 Shrnutí	31
3 SOCIÁLNÍ PROJEKTY	33
3.1 Architekti bez hranic	34
3.2 ASLIDO (asociace lidí pro domov)	34
3.3 Food not bombs	35
3.4 Jako doma komunitní centrum a Jídelna Kuchařek bez domova	36
3.5 Medici na ulici	36
3.6 Metráž	37
3.7 Místní místním	37
3.8 Nejdřív střecha a Nejdřív doma	38
3.9 Nový prostor	38
3.10 Platforma pro sociální bydlení	39

3.11	Pragulic	39
3.12	Přestupní stanice	39
3.13	Restart Shop	40
3.14	Sociální družstvo Střecha	40
3.15	Stůl pro jednoho	41
3.16	Shrnutí	41
4	VLASTNÍ VÝZKUM	42
4.1	Formulace hlavního cíle a stanovení dílčích cílů	42
4.2	Zvolená výzkumná strategie a metoda sběru dat	42
4.3	Transformace dílčích cílů	43
4.4	Volba výzkumného vzorku	46
4.5	Etická rizika výzkumu	47
4.6	Organizace a průběh výzkumu	47
5	ANALÝZA A INTERPRETACE VÝZKUMU	49
5.1	Dílčí cíl 1	49
5.1.1	Shrnutí výsledků	51
5.2	Dílčí cíl 2	52
5.2.1	Shrnutí výsledků	59
5.3	Dílčí cíl 3	61
5.3.1	Shrnutí výsledků	64
	ZÁVĚR A DISKUZE	66
	Seznam tabulek a příloh	68
	Seznam použitých zdrojů	69

Seznam použitých zkratk s výkladem

č.	Číslo
ČCE	Českokobratrská církev evangelická
ČR	Česká republika
DC	Dílčí cíl
ETHOS	European Typology of Homelessness and Housing Exclusion
FEANTSA	European Federation of National Organisations Working with the homeless
HC	Hlavní cíl
HIV	Human immunodeficiency virus
Hl.	Hlavní
kol.	Kolektiv
LBD	Lidé bez domova
m.	Města
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
Sb.	Sbírky
Tab.	Tabulka
TO	Tazatelská otázka

ÚVOD

Má bakalářská práce mapuje sociální projekty podporující osoby bez domova či osoby ohrožené ztrátou domova na území Prahy. Jsou zde zahrnuty iniciativy, volná sdružení, sociální podniky či projekty běžící pod neziskovými organizacemi. Společným jmenovatelem je veskrze u všech projektů občanská angažovanost iniciátorů, touha po změně v sociální problematice, která je samotné či společnost pálí. Přestože na téma bezdomovectví bylo napsáno již mnoho vědeckých prací, téma je také často probíráno v médiích a osobně jsme se již, troufám říct, každý setkali s někým, kdo je bez domova či ohrožen ztrátou domova, stále přetrvává velká stigmatizace této cílové skupiny. Zmíněné sociální projekty vnímám jako pomyslný most mezi cílovou skupinou a veřejností, a tedy možný nástroj, který má potenciál ovlivnit veřejné mínění. Projekty přináší příležitost, jak vidět osoby se zkušeností s bezdomovectvím z trochu jiného úhlu pohledu, např. jako kuchařky, obsluhu v restauraci, prodejce darovaného zboží či časopisu, průvodce po Praze nebo tvůrce bižuterie. Zároveň projekty podporují solidaritu veřejnosti s lidmi v krizové situaci a otevírají diskuzi nad řešením tématu bezdomovectví.

Cílem práce je zjištění přínosu vybraných sociálních projektů na základě zodpovězení tří dílčích cílů: zjištění, jaké okolnosti vedly k založení projektu, jakým způsobem se projekty realizují a jaké pozitivní dopady mají na osoby bez domova. Jako vhodnou výzkumnou strategii jsem zvolila kvalitativní metodu, vzhledem k malému počtu zkoumaných projektů, lokálnímu zaměření výzkumu a subjektivnímu vnímání problematiky. Polostrukturovaný rozhovor jsem zvolila zejména z důvodu možnosti doptávání se informantů, a tedy hlubšímu pochopení tématu. Domnívám se, že bakalářská práce by mohla sloužit sociálním pracovníkům, kteří se věnují pomoci lidem bez domova či ohroženým ztrátou domova. Práce by jim objasnila důležitost a smysluplnost daných projektů a inspirovala je ke spolupráci s nimi, jak v Praze, tak v jiných městech, kam by se projekty za jejich podpory měli šanci rozšířit. Práce by je mohla i podnítit k vytvoření sociálního projektu v rámci své organizace.

Teoretická část mé práce se skládá ze tří kapitol. První z nich popisuje trajektorii člověka od pochopení, co nám domov přináší, přes krize, které mohou vést k jeho ztrátě a následně výzvy, kterým musí člověk bez domova čelit. Druhá kapitola se věnuje základním problematickým oblastem života na ulici a nabízené pomoci, která je může vyřešit.

Zatímco předcházející kapitoly jsou důležité pro pochopení problematiky ztráty bydlení, třetí kapitola se věnuje již samotným sociálním projektům a popisu jejich základní charakteristiky.

Empirická část obsahuje dvě kapitoly. První kapitola výzkumné části objasňuje, jakou metodu a techniku jsem pro svůj výzkum zvolila, jaká jsou etická dilemata v rámci výzkumu, jak probíhal výběr výzkumného vzorku a samotný výzkum. Na základě hlavní výzkumné otázky zde přehledně popisuji výzkumné podotázky a jednotlivé tazatelské otázky. Druhá kapitola se věnuje již samotné analýze a interpretaci mého výzkumu.

1 DOMOV A JEHO ZTRÁTA

První kapitola mé bakalářské práce hovoří o cestě, která vede ke ztrátě domova. Co člověka na cestě ovlivňuje, jaké mohou být příčiny propadu na ulici a zároveň proč na ulici zůstává. Snahou bylo lépe poznat člověka bez domova v jeho každodennosti a poodkrýt tak problémy, kterým musí čelit. Pokud chceme lidem jakýmkoliv způsobem nabízet podporu a pomoc, je nutné nejdříve zjistit, co je trápí. Vzhledem k tomu, že tématem mé práce jsou sociální projekty podporující osoby bez domova, je důležité nejdříve cílovou skupinu charakterizovat.

Co nám přináší domov? Domov je jedinečným prostorem člověka, jeho útočištěm. Vytváří hranici mezi vnějším a vnitřním, umožňuje nám obklopovat se věcmi a lidmi, které ve svém životě mít chceme a které s námi rezonují. Je opěrným bodem a jistotou při cestách mimo domov a při návratu místem odpočinku a integrace cest. Domov je přístavem, který nás vítá s otevřenou náručí, ať už v životě prožíváme cokoliv, je tu pro nás bez výhrad. Domov chápu především jako místo, které musíme najít nejprve sami v sobě, bezpodmínečná náruč matky, kterou se sytíme. A protože věřím, že vnější podmínky života jsou manifestací vnitřního prožívání, tak s tímto základním pocitem neochvějného životního pramene se snáze vytvářejí smysluplné vztahy s okolím a čelí životním problémům. Ať už nás o vnitřní pocit jistoty připraví cokoliv (nemoc, deziluze z manželství, frustrace z neschopnosti finančně se zajistit), tak se ztrátou vnitřního domova jsme již na cestě ke ztrátě domova fyzického, který je pro naše přežití extrémně důležitý.

Ztrátou fyzického domova, ztrácíme i možnost uspokojení důležitých potřeb. **Každý člověk se chce cítit bezpečně**, mít nějaké důvěrné místo, kam se může vracet, kde se cítí přirozeně a jistě. Pocity člověka na ulici bez možnosti bezpečného místa jsou permanentní nejistota a ohrožení. Další potřebu, kterou **domov může naplnit je zdroj stimulace**. Podněty kolem člověka bez domova se míhají, nemá možnost si je odnést do bezpečí a v klidu zpracovat. Ke světu venku se staví povrchně, netečně a paradoxně mu nejistý život přináší ubíjející nudu, v které se činnosti eliminují na uspokojení nejzákladnějších potřeb. Domov **pomáhá člověku i s vlastní identitou**. Domov je ostrovem jistoty, pevným bodem. Cítit se doma pomáhá člověku identifikovat se s místem, lidmi, komunitou, která zde žije. Dává nám možnost navazovat na ty, kteří tady bydleli před námi a přemýšlet,

kdo zde bude jednou po nás. Život na ulici je plný anonymity, kde těžko nalézáme jakékoliv spojení (Keller, 2013).

1.1 Krize vedoucí ke ztrátě domov

Jak jsem již nastínila v předcházející kapitole, životní jistoty člověka se ztrácí v obdobích krize. Přelomové krizové momenty prožíváme v různé míře a intenzitě každý z nás, ne každý si s nimi ale umí poradit.

Vnímání životní události jako krize je velice subjektivní. Schopnost zvládat problémy je pro každého člověka různě obtížné. **Zvládat krize s úspěchem může souviset s věkem jedince, předešlými zkušenostmi, sociálním zázemím, duševní odolností, schopností nalézt v krizi nějaký smysl či víra v naději** (Kubler a Rossová in Květenská, 2014).

Symptomy krize můžeme definovat takto (Špaténková in Květenská 2014):

- Intenzivní kritická událost vybočující z každodenní reality
- Prožívání situace jako ztráty, ohrožení nebo výzvy
- Přítomnost negativních emocí a zážitků
- Pocit nejistoty z budoucnosti
- Pocit ztráty kontroly
- Náhlé narušení obvyklých vzorců chování jedince, jeho způsobu života, denního rytmu, návyků apod.
- Stav emočního napětí trávající nějakou dobu (nejčastěji 2-5 týdnů, někdy dokonce měsíců)
- Nutnost změny a přizpůsobení se nové situaci

Špaténková v publikaci Květenská (2014) člení **příčiny krize na vnější (ztráta, volba, změna) a vnitřní (neschopnost zvládnout své jednotlivé vývojové úkoly). Krize mohou být tedy vývojové, situační či kumulované, které najdeme nejčastěji u lidí na ulici.** Trajektorie, která vede člověka ke ztrátě domova je různorodá. Dle Marka, Strnada a Hotovcové (2012) je společným jmenovatelem několik po sobě jdoucích životních krizí, v kterých člověk selhal. Součástí krizí bývá často rozpad manželství a následný odchod či vyhození z domova, ztráta práce nebo také nadměrná konzumace alkoholu a drog (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Podhoubí těchto zřetelných projevů krizí může být však mnohem širší, např. fyzické či sexuální násilí, duševní či tělesné onemocnění, dluhy či nedostatek financí, úmrtí blízkých osob atd. Člověk, který prožíval opakovaná traumata od dětství, což ovlivnilo jeho psychické i fyzické zdraví, se tak může cítit v permanentním ohrožení. Je podrážděný, depresivní, se zablokovanými emocemi a má tendence k sebe-destructivnímu chování (např. nadužívání alkoholu a drog). Takový člověk je často vnímán svým okolím jako problémový a nespolupracující (FEANTSA, 2017).

Z popisu dotazovaných bezdomovců vyplývá, že propad na ulici může vzniknout impulzivním jednáním bez domyšlených důsledků, které z toho plynou. Vytvořené problémy se načítají a člověk již nemá kapacitu či schopnost je řešit (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). K tomu abychom se necítili natolik zoufalí, že volíme zkratkovité řešení v podobě útěku od problémů, respektive jejich adekvátní neřešení, slouží pomoc od okolí. Tím je myšleno pomoc od blízkých osob (příbuzných, přátel, známých), ale také podpora, rady a informace, které můžeme najít v institucích, které se problematice věnují. Můžeme se tedy domnívat, že osobní vztahy, potažmo vztahy v komunitě nám mohou pomoci lépe zvládnout obtížné životní situace. Špatenková v publikaci Květenské (2014) se domnívá, že sociální opora snižuje vliv krizové situace, zvyšuje psychickou odolnost jedince a také zvyšuje pravděpodobnost, že jedinec si s krizí poradí. Pavel Pěnkava, sociální kurátor na Praze 1 konstatuje: „*Problémem těchto lidí je neschopnost žít ve vztazích: udržet si je a hlavně je rozvíjet. Přičemž vztahy, to je alfa a omega kvalitního života,*“ (Pavel Pěnkava in Architekti bez hranic, 2020).

1.2 Společnost a člověk bez domova

Společnost od nás očekává roli člověka se standardním bydlením, pracovním uplatněním, mající povinnosti a práva současné společnosti. Extrémní sociální vyloučení, jak Vlastimila a Ilja Hradečtí (1996) trefně stav spojený se ztrátou domova nazvali, vytváří skupinu osob nazíraných většinou jako nižší třída, která některé povinnosti i práva ztrácí a ocitá se tak mimo normy společnosti (Mareš in Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Kompetence udržet si domov je chápána jako stěžejní projev autonomie jedince (Kliment a Dočekal, 2016). „*Bezdomovci tím, že nebydlí a většinou nepracují, negují systém, uznávaný většinou společností. Většinová společnost má tedy pocit, že bezdomovci*

jsou ohrožující silou vědomě a cíleně stojí proti všem zvyklostem společnosti“ (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 60).

Dle anket, které na téma bezdomovectví ve společnosti proběhly, se více než polovina dotazovaných domnívá, že si za svou tíživou situaci mohou lidé bez domova sami. Z takového úhlu pohledu je tedy legitimní jim pomoc odpírat a nechat je nést jejich břímě samotné. Méně se vyskytujícím názorem je, že jsou lidé bez domova obětí vnějších okolností, kterým nejsou schopni čelit (Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice, 2014).

Dle dostupných studií je zřejmé, že příčiny vedoucí ke ztrátě domova jsou komplexní. Dokonce se můžeme domnívat, že při určité souhře faktorů, které v důsledku mohou vést k propadu na ulici, se každý z nás může ocitnout bez domova. Stěžejní roli mohou mít opravdu vnější ohrožení, s kterými se často snoubí osobní selhání či osobní nezpůsobilost k jejich adekvátnímu řešení (Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice, 2014). Z výzkumného šetření (Kliment a Dočekal, 2016) vyplývá, že více než pětina dotazované veřejnosti se v průběhu svého života ocitla v rizikové situaci, kdy mohla ztratit své bydlení.

Vzhledem k provázanosti a obtížnosti zjištění příčin vzniku bezdomovectví by solidarita s lidmi bez domova neměla být podmíněna zjišťováním míry osobního zavinění dané situace. Důležité je nejdříve řešit akutní potřeby a současně nabízet pomocnou ruku v řešení dalších oblastí života. Samozřejmě to jde ruku v ruce s ochotou lidí bez domova svou situaci řešit (Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice, 2014).

Autoři Kliment a Dočekal (2016) ve své publikaci věnující se pohledu většinové veřejnosti na osoby bez domova, zdůrazňují, **že je nutné bořit stereotypní výklad vzniku a trvání bezdomovství a v rámci hledání příčin ztráty domova mít v rovnováze subjektivní a objektivní příčiny vzniku.**

1.3 Být člověkem bez domova

Jedinec, kterému se nepodaří zvládnout životní problémy, se může ocitnout na ulici a stát se tak člověkem bez domova. **Bezdomovství chápeme jako extrémní sociální vyloučení spojené s chudobou.** Tito lidé mají ztížený či omezený přístup ke zdrojům a

příležitostí, které jsou dostupné ve společnosti (Vlastimila a Ilja Hradečtí, 1996). Legislativní definice bezdomovectví v ČR chybí. **Typologie ETHOS vnímá jako cestu k bezdomovství i ubytování v nejistém či nevyhovujícím bydlení** a v takové šíři pojetí bezdomovectví se budou pohybovat i teoretické poznatky této práce, s apelem na nejohroženější skupinu, tedy osoby bez přístřeší.

Život člověka bez přístřeší se stává nekončícím koloběhem k uspokojení především základních potřeb (strava, hygiena, přespaní). Každodennost je plná stresu, frustrace, nejistoty, ale i nudy a stereotypu. Není síla, ani motivace zabývat se budoucností. Veškerá energie, která by se mohla využít ke zlepšení situace, se ztrácí v zajištění základního přežití na ulici a v negativních emocích, které z této situace plynou. Víra v lepší život se postupným časem stráveným na ulici vytrácí. Sami bezdomovci se shodují, že není jiné cesty, než se životu na ulici přizpůsobit (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Negativní pocity nevznikají pouze na základě obtížnosti života na ulici, ale i stigmatizací bezdomovectví většinovou společností, čímž trpí především sebeúcta člověka (Kliment a Dočekal, 2016).

1.3.1 Adaptace

Na život na ulici se různým způsobem adaptují mladí, dospělý a starší bezdomovci. Mladí vyzdvihují hodnotu svobody, kterou na ulici získali. Vyhledávají vrstevnickou skupinu a hedonisticky si užívají přítomnost. To nese i riskantní chování, jehož následky nedomýšlejí, snadno se tak stávají závislými, doživotně zadluženými či předčasně ukončují své vzdělání. Zásadní rozdíl s dospělými bezdomovci je ten, že ti silně vnímají pocit ztráty dosavadního života a domnělá svoboda, kterou získávají již pro ně mnoho neznamená. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Novým zázemím po propadu na ulici se stává bezdomovecká skupina. **Adaptace na novou situaci sebou nese i získání nových obranných strategií, které jim pomáhají se s pocitem nejistoty a ohrožení vyrovnat. Zároveň je ale takové znalosti a dovednosti vzdalují od „normální“ společnosti** (Rowland in Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Rozvoj nových návyků (např. nedůvěra, agresivnější chování, sobectví) sebou také zákonitě nese redukci těch dřívějších (Kidd a Davidson in Vágnerová, Marek, Csémy, 2018).

Propad na ulici je začátkem procesu proměny sebepojetí člověka. Vágnerová, Marek, Csémy (2013) popisují 4 fáze vedoucí ke změně identity jedince.

- V prvním roce života na ulici se člověk snaží postupně zorientovat v nové situaci a tento stav bere valná většina lidí jako přechodný, a tedy se vlastní sebepojetí příliš nemění.
- V druhém roce je již nutné se více adaptovat a osvojovat si nové schopnosti a znalosti, které jsou na ulici potřeba. Zatím ještě nepřijali identitu bezdomovce, ale již si uvědomují, že je ulice změnila.
- Až ve třetí fázi, která koresponduje přibližně s třetím rokem na ulici, dochází k identifikaci s bezdomoveckou skupinou. Pomalu dochází ke ztrátě kontroly nad vlastním životem. Uvědomění, že přísluší k tak stigmatizované skupině vede ke ztrátě motivace a má demoralizující vliv na osobnost člověka.
- Ve čtvrté fázi pokračuje devastace osobnosti, často spolu s nadměrnou konzumací alkoholu a drog.

Strategií lidí bez domova jde ve většině případů označit jako únikovou. Jedná se o osoby, které již nepodnikají nic pro dosažení životních cílů nabízených většinovou společností. Často i rezignovali na užívání legitimních nástrojů vedoucích k dosažení takových cílů a přestávají zažívat stud při takových praktikách (Kliment, 2018).

1.3.2 Vztahy

Velká část lidí bez domova si myslí, že se na ulici nedá nikomu věřit, že zde platí právo silnějšího a jsou zde běžné podrazy a okrádání. Vzhledem k těmto skutečnostem **je velice obtížné zde najít pevné přátelské či partnerské vztahy**. Často tedy tráví lidé bez domova čas sami a kontakt vzniká spíše z důvodů, že zkrátka sdílejí společný způsob života, a tak se potkávají na podobných místech. Navzdory tomu udržování kontaktu s ostatními bezdomovci je důležité, protože mohou z takových vztahů navzájem profitovat, a tak je zde snaha o jejich udržení (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Snaha o udržení takových vztahů je zde i zejména proto, že se již lidé bez přístřeší nemají na koho obrátit (z řad lidí, kteří bydlí) o pomoc. Pouze třetina někoho takového má ve většinové společnosti, často se jedná pouze o 1-2 osoby (Veverková a kol., 2020).

V otázkách partnerských vztahů je to neméně obtížné. Většina osob bez přístřeší je svobodných (58 %), 32 % rozvedených, pouze 7 % ženatých/ vdaných a 3 % ovdověli. (Veverková a kol., 2020). Muži většinou stabilní partnerku nemají a ani nechtějí, často z důvodu nárůstu problémů, které to obnáší či z neochoty se omezovat, brát ohled na někoho dalšího. Pro ženy je život na ulici obtížnější, domnívají se, že sami by nemohly přežít. Partnerství tedy často vyhledávají a tolerují od mužů i hrubší zacházení (Vágnerová, Marek, Scémy, 2018).

1.3.3 Přístřeší

Bezdomovectví je spojeno s pobytem ve veřejném prostoru a absencí soukromí. Možností, kde se vyspat je několik a často je lidé bez přístřeší střídají. Souvisí to s počasím, zdravotním stavem či závislostí na návykových látkách. Často si volí mezi relativní svobodou, ale s pocitem ohrožení při spaní v nestandardních podmínkách a nesvobodou při dodržování pravidel, sociálním stresem a relativním pohodlím v noclehárnách či azylových domech (Vágnerová, Marek, Scémy, 2018).

Při přespávání venku si vybírají místa jako prostory pod mostem, nádraží, letiště, kanály, jeskyně, odstavené vagony, vraky aut, stany, garáže, prádelny, sklepy či půdy domu. V zimě je často vyhledávanou lokalitou squat, ale protože se k této alternativě vážou problémy s policií, volí si ji především mladší bezdomovci (Vágnerová, Marek, Scémy, 2018). Venkovní nocležiště může sdílet i více jedinců a vytvářet tak formu alternativní domácnosti, kde jsou převážně členové v přátelských vazbách a ne rodinných. Sdílejí tak přístřeší, spolupracují na získávání statků, které si dělí (Veverková a kol., 2020).

Občas se naskytne možnost přespat v bytě známých či příbuzných, ale to nemá často dlouhé trvání z důvodu neshod se spolubydlícími či majitelem bytu. Noclehárny většinou volí v situaci nouze. Často jim vadí sdílení prostoru s ostatními bezdomovci, ať už z důvodu nedodržování jejich hygieny nebo jejich hrubé chování. Mnohým vadí i zákaz alkoholu a ranní vstávání. V azylových domech je také nutné respektovat pravidla ubytování, což je pro některé opět problémem. Jiní si na fungování v azylovém domě zvyknou, je pro ně dostačující možností k bydlení a nemají již potřebu snažit se o vlastní bydlení a vytváří si tedy na takovém podpurném bydlení závislost (Vágnerová, Marek,

Scémy, 2018). Pro některé je důvodem nevyužívání ubytování i obavy ze ztráty identity a sebeúcty a vzdorují tak identifikaci s bezdomovcem (Veverková a kol., 2020).

1.3.4 Obživa

Po přespání, jsou dalšími palčivými problémy lidí bez domova, sehnání stravy, ošacení a přístup k základní hygieně. První možností je si vydělat peníze. Dle Veverkové a kol. (2020) mají motivaci k alespoň krátkodobé brigádě spíše mladší bezdomovci, starší využívají spíše charity. S přibývajícím rokem na ulici se ztrácí pracovní návyky i profesní dovednosti, kterými mohli dříve disponovat. Často je limituje nízká nebo žádná kvalifikace, zápis v trestním rejstříku, závislost na alkoholu či zdravotní handicap. Dle výzkumu lze říci, že čím delší dobu jsou lidé na ulici, tím méně využívají legálních zdrojů a ztrácejí zábrany, které dříve měli. Když už bezdomovci brigádně pracují, většinou je to na černo, především kvůli riziku ztráty sociálních dávek nebo zadluženosti. Kolem 60 % lidí bez domova pobírá nějaký druh sociální dávky (hmotná nouze, starobní důchod, invalidní důchod). Většinou jim peníze moc dlouho nevydrží, ať už z neschopnosti s financemi hospodařit či se na nich někdo přiživuje. Část z nich však nepobírá ani hmotnou nouzi, často jen z důvodu, že si ji nejsou schopni zařídit.

Nejčastěji jsou k zajištění obživy využívány charity, vzhledem k jejich dostupnosti a možnosti teplého jídla a ošacení. Stejně jako v případě azylových domů, je zde riziko závislostního vztahu na této službě a ztrátě motivace svou situaci řešit jiným způsobem. Dle výzkumu autorů Vágnerová, Marek Scémy (2018) někteří lidé bez domova přesto charity nevyužívají, především z pocitu ztráty své důstojnosti. Až třetina bezdomovců žebrá. Část z nich to považuje za práci, jiní za nouzi a někteří to vnímají jako ponižující. Snadným způsobem obživy je vybírání popelnic a ve větší či menší míře to dělá většina lidí na ulici. Zhruba 20 % lidí bez přístřeší přiznává, že krade, povětšinou jídlo. Tíhnou k tomu častěji závislí na alkoholu nebo drogách. U mladších bezdomovců, především bezdomovkyň, se setkáváme s prostitucí, často se tím živily ještě před propadem na ulici.

1.3.5 Problémy související se ztrátou domova

Nedílnou součástí bezdomovství je problematika závislosti na alkoholu, drogách, psychické a zdravotní problémy, trestná činnost. Bývají jak příčinou propadu na ulici, tak

důsledkem bezdomoveckého života. Autoři Vágnerová, Marek, Scémy (2018) se domnívají, že **životní podmínky na ulici zvyšují riziko nárůstu závislosti na alkoholu a návykových látkách**. Často již ztrácí důvody, proč by měli své závislosti omezovat, či je to pro ně způsob, jak se vyrovnat se stresem a frustrací, kterou život na ulici přináší. Tendence k užívání alkoholu a drog podporuje život v bezdomovecké komunitě, pro kterou jsou často takové závislosti běžné. **Na ulici mohou propuknout psychické problémy**, ke kterým měl člověk dříve predispozice (schizofrenie, bipolární poruchy, ...), ale za standardních podmínek se nerozvinuly. Pokud měl člověk ještě před propadem na ulici nějaké psychické problémy, mohly mu odebrat schopnost řešit adekvátně své životní krize a v důsledku toho mohl přijít o bydlení. Život na ulici také zvyšuje riziko páchaní trestných činů. Často jde o situace hmotné nouze nebo neadekvátnost úsudku v důsledku nadužívání návykových látek. Běžné je i záměrné páchaní trestné činnosti s vidinou pobytu ve vězení, především v zimě takový pobyt hodnotí část lidí na ulici jako vyhovující.

1.4 Shrnutí

První kapitola teoretické části nám v úvodu nabízí pohled na to, co lidem mít svůj domov poskytuje. Keller (2013) vyzdvihuje zejména pocit bezpečí, zdroj stimulace a pomoc s utvářením své identity. O to vše můžeme přijít v průběhu životních krizí, které potkávají každého z nás. Domnívám se, že je důležité v těchto momentech vyhledat podporu či si nechat pomoc, abychom mohli projít tímto problematickým obdobím bez větší újmy a posloužilo nám spíše jako cenná zkušenost, z které můžeme čerpat. Jeden z důvodů, proč tomu tak není, může být, jak v textu zmiňuji, že lidé, kteří propadnou na ulici často trpí nedostatkem blízkých sociálních vazeb. Být člověkem, který domov ztratil a své problémy tedy adekvátně nezvládl sebou nese velkou míru stigmatizace a ve veřejném mínění stále setrvává názor subjektivní viny bez ohledu na vnější podmínky v kterých se člověk pohyboval.

Dále se text zabývá každodenností člověka na ulici a s jakými problémy se potýká. Po ztrátě bydlení prochází člověk obrovskou změnou, která ovlivňuje jeho sebehodnotu. Pokud stráví člověk delší čas na ulici je nevyhnutelné, že přizpůsobení, které mu pomáhá zvládat tamější život mu zároveň znemožňuje se vrátit do běžného života. Reintegrační

proces by tedy měl obsahovat dlouhodobou sociální podporu a zároveň podpůrnou práci na zlepšení sebevnímání člověka a udržení tak jeho motivace ke změně. Domnívám se, že každý, kdo si prochází či prošel životem na ulici by potřeboval psychologickou a v některých případech i psychiatrickou pomoc.

Tato kapitola slouží zejména k poznání člověka, který své bydlení ztratil či je tou ztrátou ohrožen. Co prožívá, s čím bojuje, jaké má potřeby a problémy. Snahou sociálních projektů je takové potřeby naplnit, poukazovat na neadekvátní pomoc od strany státu, vynášet tuto problematiku na světlo a seznamovat s ní veřejnost. Další kapitola hovoří o tom, jak je sociální pomoc této cílové skupině v České republice řešena.

2 SOCIÁLNÍ POMOC LIDEM BEZ DOMOVA

Předchozí kapitola nám přiblížila, jakým způsobem si můžeme život člověka bez domova představit. Druhá kapitola dává do souvislosti potřeby, které člověk na ulici má a pomoc, která může potřeby zasaturovat. V textu se věnuji základní charakteristice sociální pomoci lidem bez domova, která v České republice, a především v Praze probíhá. Teoretické znalosti této kapitoly pomohou lépe pochopit, jaké místo zaujímají sociální projekty v pomoci lidem bez domova či ohroženým ztrátou domova.

Odborná veřejnost se domnívá, že soubor systémových opatření v problematice bezdomovectví je nutný pro zachování stability společnosti a zároveň pro udržení lidské důstojnosti samotných bezdomovců (Vágnerová, 2012). **Účinnost systémových sociálních opatření závisí na symbióze, kterou pomáhající, potřební a společnost vytváří** (Šámalová a Tomeš, 2018).

Skupiny angažované v problematice bezdomovectví a jejich role při optimálním fungování sociální pomoci v této oblasti (Šámalová a Tomeš, 2018):

- **Veřejná správa**, která zodpovídá za tvorbu legislativních sociálních systémů a jejich realizaci v praxi (např. Ministerstvo práce a sociálních věcí). Předpokládá se přijetí odpovědnosti a kompetentnost.
- Výkonná složka, kam patří **instituce a organizace**, které realizují opatření směřující k pomoci lidem bez domova (např. úřad městské části, veřejný spolek, církevní organizace). Je nutný zájem o cílovou skupinu a odbornost.
- Klienti respektive **osoby ohrožené bezdomovectvím**. Očekává se odpovědné využívání nabízených služeb.
- **Většinová společnost**. Důležitý je souhlas s legitimizací pomoci.

Dobré fungování sociální pomoci záleží na míře koordinace činností angažovaných aktérů a spolupráci mezi státem, kraji, obcemi, odbornou veřejností, neziskovými organizacemi a lidmi bez domova. Mimořádnou roli v prevenci a řešení bezdomovectví hraje stát, který mimo legislativního rámce zodpovídá i za dostatečné financování služeb a jejich dostupnost. Měl by také průběžně vyhodnocovat dopad svých politických strategií na bezdomovectví (Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice, 2014).

Pomoc lidem bez domova prostřednictvím sociálních služeb ukotvených v zákoně 108/2006 Sb. (Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, 2010-2021) probíhá především v rámci Azylových domů, Nízkoprahových denních center, Nocleháren a Terénních programů. V Praze najdeme dle registru poskytovatelů sociálních služeb (MPSV, 2007-2021) 27 azylových domů, 24 terénních programů, 7 nízkoprahových denních center a 5 nocleháren. Ve všech městských částech Prahy je zřízena pozice sociálního kurátora. Celkem město zaměstnává 64 osob, které se věnují (nikoli výhradně) podpoře lidí bez domova. Aktivita městských částí spočívají v poskytnutí ubytování v sociálních bytech nebo azylových domech, které jsou příspěvkovými organizacemi Magistrátu hl. m. Prahy (8 z celkových 27). Téměř všechny městské části zjišťují materiální pomoc lidem bez domova (potravinová pomoc, ošacení, hygienické potřeby, nábytek) a provádí depistáž osob bez přístřeší na území městských částí (Veverková a kol., 2020). Mezi největší organizace pomáhající lidem bez domova na území Prahy patří Arcidiecézní charita Praha, Armáda spásy, Centrum sociálních služeb Praha, Diakonie ČCE a NADĚJE.

Pro zapojení jedince do řešení své situace je stěžejní, aby se nabízený druh pomoci shodoval s potřebami a prioritami, tak jak je vnímají sami lidé bez domova. Z analýzy (Veverková a kol., 2020) vyplývá, že dotazovaní vnímají jako největší pomoc **mít kde bydlet**. Většina preferovala sociální byt, ubytování, kde bude bezpečno a zprostředkování komerčního nájmu. Významně méně z nich by uvítalo i ubytování, kde nebudou přehnané požadavky a pravidla a pobyt v azylovém domě. Další, téměř stejně velkou potřebou jako bydlení, je **sehnání stabilní a dobře placené práce**. Palčivým problémem jsou **dluhy** a možnost jejich lepšího splácení. Řada z dotazovaných by chtěla mít možnost **registrovat se na Úřadu práce a pobírat sociální dávky**, mít větší dostupnost materiální pomoci (**jídlo, ošacení**), možnost **využít zdravotní péči** a větší možnost **péče o osobní hygienu**. Některým by pomohlo i právní poradenství. Z psychických potřeb, které by vedli ke spokojenému životu a jsou provázány s vlastním domovem, jmenovali dotazovaní především: **Stabilitu, klid, svobodu a zajištění, seberealizaci**. Tyto psychické potřeby se zrcadlí v přístupu osob k nabízené sociální pomoci.

Cílem nabízené pomoci je návrat člověka do společnosti, tedy jeho reintegrace, znovuzачlenění. Autoři Vágnerová, Csémy, Marek (2013) popisují **reintegraci jako proces v několika rovinách – psychologické, sociální, medicínské a spirituální.**

Zahrnuje vyrovnání se z minulostí, obnovení ztracených dovedností a sociálních vztahů. Je zajištěno ubytování a obživa člověka. Jsou řešeny nemoci či závislosti, které během pobytu na ulici vznikly. Zároveň člověk objeví ztracené hodnoty a udržuje motivaci, která brání opětovnému propadu.

Následující podkapitoly představují čtyři klíčové problematické oblasti života člověka bez domova (bydlení, práce, zdravotní péče a materiální pomoc) a nabízenou pomoc s apelem na bezdomovectví v Praze.

2.1 Bydlení

Celoevropsky uznávaná evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení **ETHOS popisuje několik situací, které jsou považovány za bezdomovectví a vyloučení z bydlení: nevyhovující bydlení, nejisté bydlení, bez bytu, bez střechy.**

V Praze žije přibližně 3 900 - 4 900 osob bez přístřeší (přespávajících venku a v noclehárnách), 8 700 bez bytu (využívající azylové domy, domovy se zvláštním režimem, ubytovny, zdravotnické zařízení, vazební věznice, humanitární zařízení vzniklá během pandemie Covid-19, byty přátel a známých) a 7 000 osob v bytové nouzi (žijící v nevyhovujícím bydlení nebo ohrožení jeho ztrátou). Ze sčítání také vyplývá, že většina osob bez přístřeší se vyskytuje v širším centru Prahy, tedy městské části 1-10, s tím, že největší koncentrace během dne je na Praze 1 a přes noc se rozptýlí do ostatních městských částí (Veverková a kol., 2020).

V azylových domech je poskytováno celodenní ubytování a také odborné sociální poradenství pro lidi v nouzi. V Praze najdeme 27 azylových domů (s kapacitou 920 lůžek) a 5 nocleháren (371 lůžek) (Veverková a kol., 2020). Noclehárny slouží pouze pro přenocování a osobní hygienu. Organizace Armáda Spásy každoročně spouští projekt Nocleženska, v jehož rámci je možné zakoupit veřejností poukaz na 100 Kč a umožnit tak jednomu člověku bez domova strávit noc pod střechou a teplé jídlo. Cílové skupiny azylových domů se různí: oběti domácího násilí, matky či rodiny s dětmi, pouze pro muže, pouze pro ženy, osoby HIV pozitivní, etnické menšiny, oběti obchodu s lidmi (MPSV, 2007-2021).

Městské části disponují přibližně 3 200 byty charakteru – sociální byt, tréninkový byt, byt pro sociálně potřebné či pro osoby a domácnosti ohrožené sociálním vyloučením. Rozložení v jednotlivých městských částech je velice nerovnoměrné. Z celkových 22 městských částí nemá 11 z nich žádný byt v této kategorii. Celkem je v Praze 83 sociálních bytů poskytovaných neziskovými organizacemi, zpravidla pronajaté od městských částí či magistrátu (Veverková a kol., 2020).

Nezisková organizace Naděje nabízí formou terénní práce podporu související s udržením bydlení pro osoby, které získali podnájemní smlouvu na tréninkový byt Naděje nebo nájemní smlouvu na obecní sociální byt. Tuto podporu nabízí i organizace Armáda Spásy nebo organizace Jako doma.

Dle dostupných informací, se na území hl. m. Prahy nachází celkem 89 ubytoven. Z toho 14 je provozováno městskými částmi a zbylé jsou komerčního charakteru (Veverková a kol., 2020).

2.1.1 Právo na bydlení

V České republice není žádný zákon, který by definoval právo na bydlení. Autorka Černá (2019) upozorňuje, že zde nebyl **sektor sociálního bydlení nikdy řešen systémově a často jeho zajištění přebírají neziskové organizace.**

Dle odborníků by vedl zákon o sociálním bydlení ke snížení počtu lidí bez přístřeší, v ubytovnách, v institucích či sociálně vyloučených lokalitách. Snížil by se i počet osob, které vynakládají nepřiměřené množství peněz na nájem a v neposlední řadě je i prevencí bezdomovectví (Platforma pro sociální bydlení, 2018-2021)

Ovšem ani přijetí zákona o sociálním bydlení nemusí vést ke kýženému cíli – ukončení bytové nouze, pokud nebude zákon kvalitní a komplexně promyšlený. Funkční zákon by měl být založen na těchto principech (Platforma pro sociální bydlení, 2018-2021):

- **Systém prevence ztráty bydlení zajistí, že se lidé neocitnou v bytové nouzi.**
Když budou mít obce informace o hrozící ztrátě bydlení, mohou nabídnout vhodné řešení namísto vzniku následných problému, které nutně přicházejí se ztrátou bydlení.

- **Na sociální bydlení budou mít nárok lidé v bytové nouzi, přednostně ti nejohroženější.** Metodiku k identifikaci takových osob by měl vytvořit stát.
- **Sociální bydlení bude poskytováno lidem v bytové nouzi, ne za odměnu nebo zásluhu, ale protože bydlení potřebují.** Podmíněné sociální bydlení by mohlo vyřadit z možnosti bydlet osoby nejohroženější, tedy ty, kterým se s délkou bytové nouze problémy nakumulovaly (např. potíže se zdravím, prací, dluhy).
- **Stát zajistí finance obcím, obce zajistí bydlení lidem v bytové nouzi.**
- **Sociální bydlení bude zajišťováno výhradně ve standardních bytech.** Bydlení v ubytovnách a v jiných nevyhovujících formách bydlení není pro jedince dostatečně stabilizační a ani nevytváří možnosti k osvojení běžných kompetencí souvisejících s bydlením.
- **Kvalita poskytovaných bytů bude pod veřejnou kontrolou.** Vznik registru poskytovatelů sociálního bydlení.
- **Kvalitní podpora, zejména sociální práce, bude dostupná těm, kdo ji potřebují.** Nikoliv nucena všem, nehledě na to, zda ji potřebují.
- **Bydlení bude lidem v bytové nouzi poskytováno, dokud jej budou potřebovat.**
- **Sociální bydlení bude rozptýlené v rámci běžné zástavby a mimo vyloučené lokality.** Rozptýlené bydlení oslabuje segregaci a stigmatizaci
- **Náběh systému bude mít realistický harmonogram**

2.1.2 Bydlení až po přípravě versus Bydlení především

Dlouhodobě je přístupem k řešení bytové nouze v České republice systém prostupného bydlení, což je vícestupňový podmíněčný systém ubytování s různým komfortem, režimem, podmínkami přidělení a typem smlouvy. Ubytování je spjato s doprovodnými sociálními službami. Předpokladem je, že je nutné nejdříve osoby bez domova na samostatné bydlení připravit, aby získávali postupně kompetence k bydlení a standardní bydlení je tedy až posledním krokem sociální integrace (Platforma pro sociální bydlení, 2018-2021).

Můžeme hovořit o třech formách bydlení (Snopek a kol., 2014):

1. **Krizové bydlení** (azylové bydlení, bydlení v ubytovnách s doprovodným sociálním programem)
2. **Bydlení v tréninkových bytech** (poskytována doprovodná sociální asistence)
3. **Dlouhodobé sociální bydlení** (dlouhodobé a důstojné bydlení)

Problémem bydlení po přípravě je jeho malá dostupnost. Lidé často uvíznou v nižších stupních a dlouhodobě tam zůstávají. Stále častěji se v politikách sociálního bydlení a ukončování bezdomovectví setkáváme s přístupem Bydlení především. Hlavním principem, odlišující tento přístup od předešlého modelu je předpoklad že bydlení je lidské právo a lidé by tedy k němu měli mít přístup bez zásluhy a současně by jim byla poskytnuta potřebná pomoc dle jejich individuálních potřeb. Bydlení především poskytuje lidem bez domova možnost volby a kontroly (Snopek a kol., 2014).

V přístupu Bydlení až po přípravě (dostupné bydlení) je důraz kladen na individuální plánování a sociální pracovníci pracují s motivací člověka plnit společně dohodnuté úkoly. V Bydlení především adekvátně k situaci klienta podporuje pracovník jeho aktivní zapojení do řešení své bytové situace (Černá, 2019).

2.2 Práce

Sociální poradenství v oblasti zaměstnání, dluhů a sociálních dávek poskytují lidem bez domova především služby azylových domů a nízkoprahových denních center.

Často je bezdomovci vnímáno získání práce jako jediná spása, která je z ulice může dostat a považují ztrátu zaměstnání jako primární příčinu svého propadu na ulici (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Dle analýzy (Veverková a kol., 2020) je zdrojem příjmu u 24 % osob bez domova práce bez smlouvy, dalších 23 % si „vydělává“ žebráním. Kolem 17 % osob má běžnou pracovní smlouvu a u 13 % osob je příjmem příspěvek na živobytí. V řádu procent je zdrojem příjmu dále: mimořádná okamžitá pomoc v hmotné nouzi, doplatek na bydlení, příspěvek na bydlení, invalidní či starobní důchod, prodej nalezených předmětů. Nejčastěji (32 %) se výše příjmu pohybuje od 2 000 do 5 000 měsíčně.

System pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb. (zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, 2010 - 2021). **Dávky, které řeší hmotnou nouzi jsou: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.** Příspěvek na živobytí je základní dávkou, která pomáhá osobě která nemá dostatečný finanční příjem. Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje v případě neodkladného řešení situace. Doplatek na bydlení slouží k uhrazení bydlení, kde nestačí finanční příjem včetně příspěvku na bydlení. Příspěvek na bydlení upravuje zákon č. 117/1995 Sb. (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, 2010-2021). Dávka přispívá na náklady na bydlení nájemci bytu s trvalým bydlištěm.

Veverková a kol. (2020) upozorňují na některá úskalí, která mohou nastat v souvislosti s pobíráním sociálních dávek lidmi v nouzi. Dávky mohou sice řešit problém finanční dostupnosti, ale stále mohou lidé narazit na problém s diskriminací na trhu s byty. V současné době je doplatek na bydlení využíván na předražené nájmy, zejména některých komerčních ubytoven.

Invalidní a starobní důchod upravuje zákon č. 155/1995 Sb. (zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, 2010-2021). Invalidní a starobní důchod pobírá osoba která byla uznána invalidní, a nebo dosáhla věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod. Zároveň musí osoba splňovat potřebnou dobu pojištění, což často lidé bez domova nesplňují.

Překážkami k získání práce může být nízký stupeň vzdělání či kvalifikace. Nejčastěji (45 %) mají lidé bez domova středoškolské vzdělání bez maturity, dále základní vzdělání (30 %), maturita má 21 % z nich a vysokoškolské vzdělání 3 % (Veverková a kol., 2020). Často si lidé bez domova nemohou udržet své zaměstnání z důvodu zvyků, které si na ulici osvojili či nabraly intenzivnějšího charakteru (braní návykových látek, nedodržení časového harmonogramu, nedostatečná hygiena, nedůvěra v ostatní lidi). Překážkou v získání práce bývá i záznam v rejstříku trestů či sociální stigma (Konečná, 2014). Velkou bariérou v motivaci najít si zaměstnání se standardní smlouvou se zabývá následující kapitola.

2.2.1 Zadlužení

Jedna z nejvýznamnějších překážek k návratu do práce je velká zadluženost. **Často jde o půjčky vzniklé před propadem na ulici, alimenty, zdravotní pojištění, přestupky, dluhy vzniklé z trestné činnosti.** Vyřešit velké zadlužení je nadmíru obtížné, a tak zjištění vlastní neschopnosti splatit své dluhy vede k rezignaci na jakoukoliv změnu a často tito lidé nepracují nebo si přivydělávají na černo (Vágnerová, Csémy, Marek, 2018).

Dluhy nejsou jen limitem v návratu do společnosti, ale jsou zároveň i jednou z příčin propadu na ulici. Ve výzkumu (Veverková a kol., 2020) uvedlo 30 % respondentů, že dluhy byly jednou ze tří příčin jejich bezdomovectví. 40 % respondentů uvedlo, že dluhy měli před tím, než zůstali bez domova.

Pouze čtvrtina respondentů uvedla, že je bez dluhů. 40 % uvedlo, že má dluhy větší než 100 000. Zadluženost se týká především mladších bezdomovců, u více jak poloviny lidí bez domova do 35 let přesahuje dluh částku 100 000. Často má jedinec více druhů dluhů, např. nesplacený spotřebitelský úvěr, dluh u dopravního podniku či neplacené zdravotní pojištění. Často se jedná o pasivně vzniklé dluhy a stávají se palčivým problémem až v momentě, kdy se jedinec snaží o řešení svých problémů (např. mít legální zaměstnání) (Veverková a kol., 2020).

V létě 2021 schválila Poslanecká sněmovna zákonný předpis -tzv. Milostivé léto, které umožnilo lidem se zbavit svých dluhů u veřejnoprávních institucí (tedy např. dluhy vůči dopravním podnikům, nemocnicím, energetikám v rukách státu, nezaplacené poplatky České televizi, Českému rozhlasu, neplacené zdravotní pojištění). Vláda se tak rozhodla protože takové dluhy často kvůli úrokům a penále vzrostly do nesplacitelných výšin. Milostivé léto pomohlo až 10 000 lidem splatit své dluhy (zaplatili pouze původní jistinu a pevnou částku 908 Kč jako poplatek). Vláda rozhodla na podzim 2022 Milostivé léto zopakovat. Nezisková organizace přispěla svými připomínkami a podněty z praxe. Současně organizace otevřela veřejnou sbírku Milostivé léto pro osoby, které nejsou schopny splatit původní jistinu a nemají tak šanci využít Milostivé léto (Člověk v tísni, 2022).

2.3 Zdravotní péče

Vzhledem ke způsobu života a podmínkám, v kterých lidé bez domova žijí je jejich zdravotní stav horší než ve většinové populaci. **Dostupnost zdravotní péče je však nedostatečná a má své limity.** Navzdory tomu, že **právní řád ČR chrání právo všech osob na základní zdravotní péči a v případě akutní potřeby lékařského ošetření nesmí být pacient zdravotnickým zařízením odmítnut, lidé bez domova se často s odmítnutím setkávají** a po takové opakované zkušenosti již další pomoc nevyhledávají. Objektivními důvody v opatrnosti přijetí takových pacientů bývá: složitá identifikace, neplacené pojištění, nevymahatelná pohledávka za fakturu, špatná hygiena, intoxikace návykovými látkami, agresivní chování (Barták, 2004). V systému zdravotní péče ani v systému zdravotního pojištění nenajdeme koncepční řešení péče o zdraví lidí bez domova. Odborníci se shodují, že vhodným řešením jsou specializované zdravotní služby pro osoby bez domova (Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice, 2014).

Nejčastějšími zdravotními problémy jsou: kožní choroby, nemoci horních cest dýchacích, nebezpečné přenosné choroby, závislosti na návykových látkách a duševní onemocnění. (Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice, 2014) Vzhledem k poddiagnostikovanosti duševních chorob je podíl lidí bez domova, který jimi trpí těžko určitelný. Dle analýzy (Veverková a kol., 2020) se téměř polovina dotazovaných vyjádřila, že mívá špatné myšlenky, cítí beznaděj, že nic nemá smysl, 12 % osob se cítí dezorientovaní a zapomínají informace. Dle výzkumu (Nešporová, Holpuch, 2020) je nejčastější psychiatrická diagnóza závislost (16 %) a poruchy nálady a deprese (9 %).

Běžně je zdravotnická péče provozována v terénu, kde ji provádí pracovník se zdravotnickou kvalifikací. Zejména se jedná o základní ošetrovatelskou péči, ošetření chronických ran i akutních poranění a zlepšení informovanosti o infekčních onemocněních. Terénní zdravotní péči se předchází riziku rozvoje závažnosti zdravotního stavu a jedince na ulici to motivuje řešit své zdravotní problémy včas. Ne všechny zdravotní komplikace je možné vyřešit na ulici, a proto je důležitá návaznost na síť poskytovatelů zdravotních služeb. Ošetření v rámci běžných zdravotních služeb je však problematické, ať už ze strany pacienta, kdy ošetření odmítá nebo ze strany poskytovatele. Ambulantní zdravotní ordinaci najdeme v Praze v rámci denního centra

Naděje U Bulhara, kde je možné navštívit praktického lékaře, zubaře, gynekologa a psychologa. Ordinance mimo jiné vystavuje žádanky na vyšetření ke specialistům a potvrzení o bezinfekčnosti (při nástupu do azylového domu). Některé úkony jsou prováděny pouze na základě doporučení sociálního pracovníka (např. vystavení zdravotního průkazu). Další možností základního zdravotního ošetření nalezneme v nízkoprahových denních centrech, kde mohou působit nelékařští zdravotní pracovníci (Veveřková a kol., 2020).

V síti sociálních služeb chybí nízkoprahové sociálně-zdravotní zařízení pro nemocné či starší osoby bez domova, kteří mají dlouhodobě či trvale sníženou soběstačnost. Služby pro lidi bez domova jsou služby sociální prevence, a tak jsou koncipovány především pro osoby s dobrým zdravotním stavem a soběstačné. Přesto se však poskytovatelé snaží jít naproti potřebám klientů V Praze najdeme jeden azylový dům s ošetrovatelskou službou s kapacitou 20 lůžek. Klienti musí prokázat svoji totožnost a musí být soběstační ve svém pohybu po budově i venku. Teoreticky by tyto potřeby mohl naplnit institut „sociálního lůžka“ ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče, ale dle analýzy vyplývá, že poskytovatelé nevědí, že by byl lidmi bez domova využíván. Pro osoby, jejichž zdravotní stav trvale omezuje jejich soběstačnost je velice těžké získat místo ve standardním domově pro seniory či domově se zvláštním režimem, zejména z důvodu nízkého či žádného důchodu nebo nepřiznaného příspěvku na péči. Specializované domovy se zvláštním režimem pro osoby bez domova již fungují mimo Prahu na několika místech ČR pod Armádou spásy (Veveřková a kol., 2020).

Tzv. „mokré“ pobytové služby, tedy místa pobytu pro osoby s látkovou závislostí, kteří nejsou schopni nebo ochotni abstinovat ještě do nedávna neexistovali. Od února 2020 azylový dům Armády Spásy Bohuslava Bureše změnil pravidla a domovní řád. Jsou nyní otevřenější ke klientům se závislostmi a takové klienty přijímají, pokud nenarušují společné soužití v azylovém domě a nevnášejí či nekonzumují alkohol a drogy přímo v zařízení (Azyláky, 2021).

2.4 Materiální pomoc

Kvůli materiálním službám chodí lidé bez domova nejčastěji do nízkoprahových center, kde se mohou osprchovat, najíst, vyprat své oblečení a zajistit nové, odpočinout či mohou požádat o pomoc sociálního pracovníka. V Praze najdeme 7 nízkoprahových center (MPSV, 2007-2021). Očekává se, že zajištěním základních potřeb budou lidé bez domova méně propadat sociálně patologickým vlivům a budou se moci lépe soustředit na návrat do společnosti, což ale předpokládá motivovaného jedince. Tento předpoklad ale není v nízkoprahových centrech naplněn a pomoc probíhá pouze skrze poskytnutí materiální podpory a identifikaci osob, které by o změnu svého života stály (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Velkou pomocnou rukou v potravinové pomoci po celé ČR je nevládní organizace Potravinová banka. Je to organizace, která shromažďuje zdarma potraviny, skladuje a poskytuje je neziskovým nebo charitativním organizacím, kde se dostanou k jednotlivcům, kteří je potřebují. Jídlo získávají převážně z komerčních potravních řetězců, sbírek a menších dárců (Potravinová banka pro Prahu a středočeský kraj, 2018-2021). Prostřednictvím Potravinové banky pro Prahu a Středočeský kraj jsou potraviny distribuovány do organizací, které poskytují sociální služby lidem bez domova (Naděje, Armáda Spásy, Charity, Azylové domy). Organizace tak mohou poskytnout stravu lidem bez domova ve svých nízkoprahových zařízeních či mobilních kuchyních (Veverková a kol., 2020).

2.5 Shrnutí

Druhá kapitola nám představuje rámec sociální pomoci v České republice, zejména v Praze, pro lidi bez domova či ohrožených ztrátou domova. V textu zdůrazňuji, jak je důležitá spolupráce mezi všemi aktéry sociální pomoci – veřejná správa, instituce a organizace, osoby ohrožené bezdomovstvím a většinová společnost. Vycházím zde z výzkumu Veverkové a kol. (2020), kde lidé bez domova vyjádřili své největší potřeby, a to: mít kde bydlet, stabilní a dobře placená práce, dluhy, registrace na Úřadu práce a pobírání dávek, materiální pomoc (jídlo, ošacení) a zdravotní péče. Na základě těchto

potřeb v podkapitolách uvádím, jakým způsobem je legislativa či organizace řeší, a kde je prostor pro zlepšení.

Tato kapitola je důležitá pro to, abychom pochopili, jakou roli zaujímají sociální projekty v souboru ostatních aktérů pomoci. Abychom si dali do souvislosti, proč se projekty svojí činností zabývají. Co je náplní konkrétních projektů hovoří kapitola následující.

3 SOCIÁLNÍ PROJEKTY

Tato kapitola se věnuje konkrétním sociálním projektům vzniklým především občanskou angažovaností a podporující lidi bez domova. Zahrnuji sem iniciativy, volná sdružení či projekty realizované neziskovou organizací.

Lidé občansky angažovaní usilují o změnu v rámci komunity či společnosti, prosazují veřejný zájem a podporují tak zlepšování kvality života (Tožička a kol., 2018). Výzkum zabývající se otázkou míry občanské angažovanosti řadí Českou republiku až na 121. místo ze 140 zemí. Česká republika má srovnatelný index jako další postsovětské země (např. Polsko, Ukrajina, Slovensko, Maďarsko). **Přibližně polovina dospělé populace je občansky pasivní** a je zde několik hlavních **příčin nízké angažovanosti v České republice. Je jím rozdělená společnost, nezažitá demokracie, nemoc z totality** (silná víra v roli státu, špatná nebo žádná zkušenost s angažovaností v rodině), **strach z budoucnosti** (nedůvěra v druhé lidi, nedůvěra ve vlastní síly), „**zavřené samosprávy**“ (důvěra v dotace a státní zásahy, participace je složitá) a **nízký sociální kapitál** (neznáme své sousedy, málo osobních vztahů napříč společností) (Nadace Via, 2019).

Z moderované diskuze (My street films, 2021) na téma angažovanost v občanském prostoru vyplývá, že angažovaný jedinec se často dostává pod drobnohled komunity, která „hlídá“ zda vše dělá správně a zároveň očekává jeho angažovanost i v jiných oblastech. Stává se, že lidé v komunitě by rádi něco ve svém okolí změnili, ale nemají odvalu to udělat, a tak předávají svoji zodpovědnost a apelují na již angažujícího se jedince. Schovávají se tak za fakt, že již tu někdo je, kdo se problematikou zabývá, a tak není nutné se přidávat. Často se veřejnost také domnívá, že by se s angažovaností neměl pojit výdělek, jedinec by to měl dělat dobrovolně, a ne na tom vydělávat, jinak jeho angažovanost vyznívá neupřímně. Výjimkou není ani postoj komunity k angažovanosti jako k obtěžující praxi, zejména pokud angažující jedinec potřebuje podporu pro svůj „projekt“ od okolí – nechtějí se do ničeho pouštět, investovat energii, zdá se jim to příliš komplikované a zavazující. Angažující jedinec tak může narazit na pochyby, zda není proti všem, zda na to má nebo by toho raději měl nechat.

“Občanské iniciativy mají v občanské společnosti své nezastupitelné místo, vhodným způsobem doplňují úlohu státu a obcí. Mohou rovněž pomoci v případech, kdy to státnímu úředníku neumožňují předpisy” (Vlastimil a Ilja Hradečtí, 1996, s. 28).

Sociální projekty podporující osoby bez domova na území Prahy vzniklé z občanské iniciativy často přinášejí do pomoci bezdomovecké komunitě něco nového a neotřelého a zároveň se snaží o destigmatizaci bezdomovství. Za každým tímto projektem stojí jedinec/jedinci, kteří měli odvalu se angažovat ve věcech, které jim nejsou lhostejné. Následující podkapitoly představují konkrétní sociální projekty věnované problematice bezdomovectví na území Prahy, které jsou mi známé a zároveň je považuji za důležité v řešení situace lidí bez domova či ohrožených ztrátou domova.

3.1 Architekti bez hranic

Zakladatelé spolku jsou architekti Vojtěch Sigmund a Karolína Kripnerová. Od roku 2019 je spolek členem mezinárodní asociace „Architecture sans frontières“. **Zájmem spolku je veřejný prostor a sociální přesahy architektury.** Architekti bez hranic na toto téma přednáší, píšou texty a iniciují či pomáhají realizovat projekty zejména pro znevýhodněné lidi (Architekti bez hranic – O nás, online).

Podepsání jsou například pod streetartovým projektem Veřejná šatní skříň, který se snaží upozornit na zbytečné plýtvání s oblečením. Do otevřené skříně patří oblečení či drobnosti, které již nevyužijete. Tento prostor s věcmi je otevřen pro každého, kdo by ho chtěl využít, a tedy mimo ekologické a sociální stránky podporuje i komunitní sdílení. Dalším z projektů je dokumentární cyklus: Architektura soužití, kde představují příklady tzv. dobré praxe ze střední Evropy, např. Vídeňský projekt, kde našli společné bydlení studenti a lidé se zkušeností s bezdomovectvím. (Architekti bez hranic - Projekty, online).

3.2 ASLIDO (asociace lidí pro domov)

Spolek ASLIDO byl založen v roce 2014 v návaznosti na vznik divadelního souboru Kruh naděje v Ostravě, kde se skrze dramatický zážitek otevírají sociální témata a konflikty na základě skutečných příběhů herců (lidé bez domova). Během let se přidali ke spolku podporovatelé - akademici či sociální pracovníci a Ostravská akční skupina Kruh Naděje

se spojila s Pražskou akční skupinou Chceme bydlet! Hnacím motorem spolku je touha zplnomocňovat osoby bez domova prostřednictvím jejich zapojování do řešení bytové nouze. Členové spolku jsou pouze lidé se zkušeností bytové nouze a bezdomovectví, ostatní zastávají roli spojenců.

Mezi činnosti spolku patří divadlo utlačovaných, podpora dalších akčních skupin lidí v bytové nouzi, organizace či participace na veřejných akcích, přednáškách, konferencích či pracovních skupinách věnující se řešení bezdomovectví. **Společným jmenovatelem činností spolku je otevírání dialogu mezi všemi aktéry angažovanými v problematice bezdomovectví** (Aslido, 2019-2021).

3.3 Food not bombs

Tato iniciativa vznikla v roce 1988 a postupně se rozšířila po USA, Kanadě a Evropě. Do Prahy se rozšířila iniciativa v druhé pol. 90. let. V České republice funguje bezplatné rozdávání vegetariánské stravy v parcích, ulicích či jídelnách v 17 městech. **Iniciativa chápe rozdávání jídla potřebným jako formu pozitivního protestu proti financování zbrojařského průmyslu, vedle narůstající chudoby a hladu.**

Iniciativa je založena na několika principech. Je jím recyklace potravin, kdy jsou využívány potraviny dle předpisů již neprodejné, ale zároveň naprosto zdravotně nezávadné, upozorňují tak i na špatnou distribuci potravin a zbytečné plýtvání. Veškeré vydávané jídlo je vegetariánské nebo veganské z důvodu nesouhlasu s životem zvířat ve velkochovech, zároveň tím i poukazují na fakt, že se snížením spotřeby masa by stouplо množství plodin pěstované pro člověka a nasýtilo by se tak více lidí se stejným množstvím obdělávané půdy. Název iniciativy odkazuje na nesouhlas se zbrojením ve světě, v mnoha případech se totiž ukazuje, že zbrojařské firmy vyzbrojují obě strany konfliktu, dodávají zbraně do zemí, kde je občanská válka nebo, kde se porušují lidská práva. Iniciativa chce poukázat na paradox velkého financování armády spolu s velkým množstvím lidí strádající chudobou a nesaturovanými základními potřebami. Členové iniciativy souzní s rozhodováním formou konsensu, tedy zapojení všech členů, kterých se rozhodování týká do procesu jeho utváření. Posledním principem je vydávání jídla lidem bez rozdílu, tedy bez nějaké formy diskriminace kvůli rase, etnickému původu, pohlaví, věku, národnosti, vyznání či sexuální orientaci (Food not bombs, online).

3.4 Jako doma komunitní centrum a Jídelna Kuchařek bez domova

Od roku 2017 se podařilo neziskové organizaci Jako doma, jejíž ředitelkou je Lenka Vrbová, založit komunitní centrum pro ženy bez domova. Mimo služby, které saturují základní potřeby (sprcha, pračka, jídlo, oblečení, apod.) zde ženy mohou najít zázemí, kde společně vaří, starají se o centrum, relaxují a zároveň zde najdou i terapeutické aktivity. S chodem centra pomáhají peer pracovnice, které mají za sebou kurz peer práce a další vzdělávání. Centrum se snaží propojit s blízkou komunitou, a tak pořádá i aktivity pro širokou veřejnost (Jako doma, 2012-2021).

Téhož roku se otevřela Jídelna Kuchařek bez domova, kde ženy bez domova vaří pro veřejnost veganské obědy a sladké i slané zákusky. Jídelna nabízí i catering a se svým stánkem se zúčastní různých akcí. **Ženy v projektu získávají pracovní uplatnění, což jim pomáhá finančně, ale zároveň mohou veřejnosti ukázat, co umí a v čem jsou dobré.** Projekt se tak snaží bořit předsudky společnosti o lidech bez domova (Jako doma, 2012-2021).

3.5 Medici na ulici

Projekt vznikl v roce 2015 na základě iniciativy (Medici pomáhají) MUDr. Andrey Pekárkové, tehdejší studentky 3. LF UK. Inspirací bylo celosvětové hnutí Street Medicine, které vzniklo v devadesátých letech 20. století v USA. Heslo hnutí zní: **Dokud budou lidé spát na ulicích, pod mosty, podél řek, budeme jim poskytovat zdravotní péči přizpůsobenou jejich realitě.** Od roku 2020 je projekt zapsaným spolkem s pěti ošetrovnami a samostatně fungující pobočkou v Brně.

Cílem je projekt ponechat v rukou studentů lékařských fakult jako nestranný a finančně nezávislý subjekt. Studenti LF často spolu se sociálními pracovníky z dalších organizací zajišťují nepřetržitý chod nízkoprahových ošetroven a nebo poskytují zdravotní péči přímo v terénu. Často se jedná o ošetření akutních nebo chronických ran, konzultace zdravotního stavu či pomoc se zajištěním následné péče. Poskytováním základní zdravotní péče, která je pro osoby bez domova často nedostupná, se projekt snaží empatickým a nesoudícím přístupem znovuobnovit důvěru ve zdravotníky, přinést naději, důstojnost a pocit rovnosti (Medici na ulici, online).

3.6 Metráž

Nízkoprahová pracovní dílna pro ženy v nouzi funguje od roku 2015. Za projektem stojí designérka Lucie Kutálková a divadelní režisérka a dramaterapeutka Kateřina Jungová.

Projekt ženy podporuje skrze tvořivou práci na design doplňcích či módě. **Přináší jim do života motivaci, pracovní know-how a finanční příjem.** Z dílny vychází převážně ručně vyráběné výrobky, z českých surovin a ekologicky šetrné. Dílna se snaží materiálem neplýtvat, využít vše a tvořit tak udržitelnou a pomalou módu (Metráž, 2021).

3.7 Místní místním

Zakladateli jsou Ester Pacltová a Jakub Dutka, kteří v lednu 2018 propojili síť přívětivých podniků a spolupracujících partnerů, kteří nabízejí zdarma drobné služby lidem bez domova a ostatním, kdo se ocitli v nouzi. Zakladatelé se inspirovali pařížskou iniciativou Le Carillon, která vznikla v roce 2015 se stejným účelem. Vedle Prahy se iniciativa rozšířila do dalších 16 měst v 5 státech (Belgie, Francie, Španělsko, Velká Británie, USA) (Místní místním, online). Všechny iniciativy sdružuje síť „The Chime“, která zastává myšlenku, že materiální zajištění potřebných nestačí, sociální vazby jsou stejně důležité a vedou k lepší integraci lidí v nouzi do společnosti (The Chime, 2020).

Principem organizace je posílení sociálních vazeb mezi lidmi bez domova (či v nouzi) a jejich okolím, budování lokálních komunit a sousedské solidarity, destigmatizace bezdomovectví a odstraňování stereotypů a bariér v setkávání různých sociálních vrstev (Místní místním, online).

Další činností organizace je podpora místních umělců, tedy výtvarníků a fotografů, kteří na ulici žili/žijí. Z uměleckých děl vzniklo již několik výstav, ale zároveň se snaží i o vytvoření prostoru, kde se dá společně tvořit a realizovat své nápady. Podporu organizace dostává i hudební uskupení Muzikanti bez domova, kterým pomohli k uspořádání jejich prvního turné právě v podnicích zapojených v projektu (Místní místním, online).

3.8 Nejdřív střecha a Nejdřív doma

Patronem a iniciátorem projektů je Vojtěch Sedláček, podnikatel, jehož agentury zprostředkovávají práci osobám se zdravotním omezením. V roce 2014 založil projekt Nejdřív střecha, který se snaží pomoci lidem, kteří ztratili bydlení v rámci přístupu Bydlení především. Projekt je určen těm, kteří se na ulici právě ocitli nebo jsou v akutní situaci a pobytem na ulici by se zhoršil rapidně jejich zdravotní stav, anebo osoby které v blízké době mohou o ubytování v zařízení přijít. **V rámci projektu mohou osoby bez domova získat 1-2 měsíce ubytování zdarma v rámci nich se sociálními pracovníky řeší svoji životní situaci.** Projekt běží v Praze i dalších městech České republiky. V Praze jsou do projektu zapojené azylové domy a noclehárny organizací Naděje, Armády Spásy a K srdci klíč (Nejdřív střecha, online).

Projekt Nejdřív doma se rozběhl v roce 2020. V rámci projektu mohou **lidé hledající nájemní bydlení** (s doporučením sociálních pracovníků) **získat okamžitou finanční pomoc** ve formě bezúročné půjčky bez poplatků a bez hrozby exekuce. Na základě smlouvy pak klient splácí půjčku na transparentní účet v dohodnutých měsíčních splátkách. Projekt pomohl již 170 rodinám. Projekt funguje mimo Prahu i v dalších městech České republiky (Nejdřív doma, online).

3.9 Nový prostor

U zrodu časopisu stála Dagmar Kocmánková, nynější ředitelka Nového prostoru. Takzvaný street paper má dva specifické znaky: **časopis prodávají lidé v sociální nouzi a časopis se prodává na ulici** (Melichar, 2009).

Nový prostor byl založen roku 1998 na základě inspirace podobnými projekty ze zahraničí, které se sdružují v mezinárodní organizaci International Network of Street papers. Nový prostor poskytuje podporující zázemí a trvale udržitelný rozvoj osobám bez domova. Snaží se zvýšit šance na reintegraci osob bez domova, kteří příležitost pracovat jinde nenašli, do většinové společnosti. Prodej Nového prostoru funguje v Praze, Brně a dalších městech České republiky (Nový prostor, online).

3.10 Platforma pro sociální bydlení

Platforma pro sociální bydlení vznikla v roce 2013 jako volné sdružení nevládních neziskových organizací, odborníků a zástupců veřejnosti semknutých kolem tématu sociálního bydlení. Mezi zakladateli byli Štěpán Ripka, Eliška Lindovská a Jan Milota (Platforma pro sociální bydlení, 2015).

Platforma se angažuje v prosazování zákona o sociálním bydlení. Rozšiřují povědomí o přístupu Housing First v Česku a vzdělává realizátory projektů. Záměrem jsou systémové změny, které by vedly k ukončení bezdomovectví v ČR. Sdružuje přes 100 organizací a odborníků se zájmem o problematiku a pomáhá místním samosprávám a neziskovým organizacím ukončovat bezdomovectví v regionu. Platforma vidí zákon o sociálním bydlení jako palčivou otázku pro velkou část lidí v ČR. Až 83 000 lidí se v ČR nachází bez střechy, bez bytu či v nevyhovujícím a nejistém bydlení a mnohým dalším hrozí jeho ztráta (Platforma pro sociální bydlení, 2015).

3.11 Pragulic

Sociální podnik Pragulic byl založen roku 2012 na základě iniciativy Terezy Jurečkové a dalších dvou studentů oboru občanského sektoru na UK.

Podnik zaměstnává osoby bez domova jako průvodce po Praze a zprostředkovává veřejnosti kontakt se světem lidí bez domova. Návštěvníkům umožňuje nahlédnout na místa po Praze, tak jak je neznají. Každý průvodce má své jedinečné prohlídky a k nim vážící se příběhy z jejich života. Průvodcovská činnost znamená pro lidi bez domova pravidelný příjem, ale také sociální kontakt a novou šanci k začlenění se zpět do života. Současně je cílem projektu osvěta v problematice bezdomovectví a bourání předsudků. Prohlídky často navštěvují i v rámci edukace ve společenských vědách školní třídy (Pragulic, 2012-2021).

3.12 Přestupní stanice

Zakladatelkou obchodu s darovaným oblečením a knihami je Eva Dudová.

Projekt Přestupní stanice poskytuje práci i zázemí během dne lidem bez domova a snaží se být podporou i průvodcem v jejich těžké životní situaci. Zároveň je i komunitním centrem a pro širokou veřejnost pořádá workshopy, přednášky či promítání. Jádro podniku tkví v respektu a vzájemné pomoci lidem a v uvědoměném životním stylu nepodporující konzumní způsob oblékání. Zisk z prodaných věcí pomáhá pokrýt náklady na pracovní místa pro lidi v nouzi (Přestupní stanice, online).

3.13 Restart Shop

Sociální podnik Restart shop provozuje Česká asociace streetwork. **Obchod s darovaným zbožím dává pracovní příležitost lidem s chybějícím rodinným zázemím, nestabilním bydlením a dluhy.**

Právě běží v obchodě dvouletý projekt „Tréninkové zaměstnávání Restart“. Principy zaměstnání sociálně znevýhodněných je nácvik kompetencí (pracovat samostatně, organizovat si práci), podpora při hledání následného zaměstnání (představy o budoucím zaměstnání, společné hledání), individuální podpora (každý přichází s velmi specifickou životní trajektorií – mapujeme dluhovou situaci, zprostředkováváme pomoc odborníků, hledáme vhodné bydlení) (Restart shop, online).

3.14 Sociální družstvo Střecha

Družstevní podnik založilo v roce 2018 pět členů, kteří se již dlouhodobě zajímali o problematiku sociálně slabších.

Společný projekt vystavěli na principech družstva (mezi družstevníky zaměstnanci a majiteli se nedělají rozdíly, mají stejná práva a povinnosti a stejný plat), **zaměstnávání sociálně znevýhodněných (především lidí se zkušeností s bezdomovectvím nebo po výkonu trestu)** a veganství. Svým zaměstnancům se snaží pomoci i v otázkách dluhů nebo řešení bydlení. Ze zákona nemůže být člověk s exekucemi členem družstva a tak se snaží s nimi problematiku života s exekucí alespoň řešit a sdílet. Zároveň nabízí zákazníkům koupí tzv. zavěšeného obědu či kávy, tedy porce jídla/nápoje, které si pak mohou vyzvednout lidé z ulice (Bistro střecha, online).

3.15 Stůl pro jednoho

Iniciátorkou a koordinátorkou projektu je Dominika Hejduková, která dříve sama pracovala v rodinném stravovacím zařízení. **Cílem projektu je zamezit hladovění osob bez domova a podpořit jejich sociální znovuzачlenění.** Mimo jiné projekt pomáhá řešit i problematiku plýtvání jídla v provozovnách.

Stravovací zařízení, která jsou do projektu zapojená poskytují porci teplého jídla několikrát do týdne vždy jedné konkrétní osobě bez domova. Sami provozovny si určují dny a čas výdeje, a to, zda může dotyčný konzumovat jídlo přímo v provozovně anebo je vydáno v přenosném obalu. Odborným garantem byla po několik let nezisková organizace Naděje, jejíž pracovníci pomáhali s výběrem vhodných osob, které by do provozoven docházeli a po dobu zapojení v projektu s klienty spolupracovali. Organizace se snažila najít osoby, pro které je potřeba teplého jídla zásadní, a tedy šlo především o osoby žijící přímo na ulici. Momentálně je projekt ve fázi proměny, kdy by koordinátorka ráda rozšířila cílovou skupinu i druh poskytované služby (Hejduková, 2021).

3.16 Shrnutí

Třetí kapitola se věnuje konkrétním sociálním projektům, kteří svojí činností pomáhají lidem bez domova či ohroženým ztrátou domova. Tyto projekty vznikají na základě občanské iniciativy, která má za cíl změnu v rámci společnosti.

Pole působnosti projektů je dost široké. Najdeme zde projekty, které řeší především bytovou situaci lidí se zkušeností s bezdomovectvím a otevírají diskuzi na toto téma, jako např. Platforma pro sociální bydlení a ASLIDO. Projekty Nejdřív střecha a Nejdřív doma se snaží zajistit bydlení pro osoby, které to potřebují formou finančních sbírek. Část z nich poskytuje zaměstnání lidem se zkušeností s bezdomovectvím, jsou to: Jídelna kuchařek bez domova, Střecha, Metráž, Nový prostor, Restart shop, Pragulic a Přestupní stanice. Některé poskytují drobné služby či jídlo lidem v krizové situaci (Food not bombs, Místní místním, Stůl pro jednoho). A najdeme zde i spolky sdružující osoby se stejnou profesní způsobilostí a pomáhající v problematice bezdomovectví tak jak jim jejich profese umožňují (Architekti bez hranic a Medici na ulici).

4 VLASTNÍ VÝZKUM

Na základě zvoleného tématu mé bakalářské práce jsem si vytyčila hlavní cíl a dílčí cíle, které by měl můj výzkum dosáhnout. V následujících podkapitolách objasňuji, jakou výzkumnou strategii a metodu sběru dat jsem si pro svůj cíl výzkumu zvolila a proč. Uvádím zde v tabulce transformaci dílčích cílů v tazatelské otázky. Následuje charakteristika výzkumného vzorku a kritéria, která jsem pro jeho výběr zvolila. Prostor zde věnuji i etickým dilematům, které výzkum provází a jakým způsobem jsem je řešila. Kapitulu uzavírám samotnou organizací výzkumu a jak výzkum probíhal.

4.1 Formulace hlavního cíle a stanovení dílčích cílů

Hlavním cílem výzkumu je **zjistit přínos vybraných sociálních projektů zaměřených na podporu osob bez domova na území Prahy**. Hlavní cíl je rozdělen do tří dílčích cílů:

- DC 1: **Zjistit, jaké okolnosti vedly k založení projektů.**
- DC 2: **Zjistit, jakým způsobem se projekty realizují.**
- DC 3: **Zjistit, jaké pozitivní dopady mají projekty na osoby bez domova.**

4.2 Zvolená výzkumná strategie a metoda sběru dat

Domnívám se, že pro účely mého výzkumu poslouží dobře **kvalitativní výzkumná strategie** a sběr dat formou **polostrukurovaného rozhovoru**. Usuzuji tak z lokálního zaměření výzkumu a malého množství jedinců, které je možné do výzkumu zapojit. Kvalitativní šetření se vyznačuje zejména velkým množstvím dat o malém množství jedinců (Mišovič, 2019). Práce zkoumá přínos projektů a je tedy nutné do hloubky pochopit jaké hodnoty projekty vytváří a jakým způsobem mohou být přínosné. Polostrukurovaný rozhovor přináší hodně prostoru pro subjektivní popis a vlastní interpretaci tématu jednotlivými aktéry. Zároveň umožňuje další dotazování, které vede k hlubšímu pochopení tématu. Subjektivita a hloubkový popis sledovaného fenoménu patří mezi hlavní znaky kvalitativního přístupu (Hendl, 2016). Polostrukurovaný rozhovor patří mezi nejběžnější techniku využívanou v rámci kvalitativního výzkumu. Je oblíbený pro svou flexibilitu, dostupnost a pochopitelnost. Jádrem rozhovoru se skládá z

témat a otázek, které výzkumník určitě musí probrat a zároveň dovoluje výzkumníkovi měnit pořadí otázek a umožnit tak dostatečně obsáhlé odpovědi účastníka (Mišovič, 2019).

4.3 Transformace dílčích cílů

Následující tabulka obsahuje transformaci dílčích cílů v tazatelské otázky.

Tab. 1: Transformační tabulka

Hlavní výzkumný cíl	Dílčí cíle	Tazatelské otázky
Zjistit přínos vybraných sociálních projektů zaměřených na podporu osob bez domova na území Prahy	DC 1. Zjistit, jaké okolnosti vedly k založení projektu.	TO 1 Jak jste se angažoval/i ve veřejném prostoru před vznikem projektu?
		TO 2 Co bylo určujícím impulsem k vytvoření projektu?
		TO 3 Jaké materiální zázemí a know-how bylo nutné mít k zahájení projektu?
	DC 2. Zjistit, jakým způsobem se projekty realizují.	TO 4 Na jakých základních principech projekt stavíte?
		TO 5

<p>Jaké sociální metody a techniky v práci s lidmi bez domova používáte?</p>
<p>TO 6</p> <p>Jakým způsobem spolupracujete s již existujícími sociálními službami určenými pro osoby bez domova?</p>
<p>TO 7</p> <p>Jakou máte zaměstnaneckou strukturu?</p>
<p>TO 8</p> <p>Jak probíhá financování vašeho projektu?</p>
<p>TO 9</p> <p>S jakými konkrétními problémy se při realizaci projektu setkáváte?</p>
<p>TO 10</p> <p>Jakým způsobem se dál bude projekt rozvíjet?</p>
<p>TO 11</p> <p>S jakým názorem na projekt se setkáváte ze strany veřejnosti či lidí v dané lokalitě?</p>

<p>DC 3</p> <p>Zjistit, jaké pozitivní dopady mají projekty na osoby bez domova</p>	<p>TO 12</p> <p>Jak váš projekt vnímají lidé bez domova?</p> <p>TO 12 LBD</p> <p>Jak vnímáte tento sociální projekt?</p>
	<p>TO 13</p> <p>Jakým způsobem participují lidé bez domova na projektu?</p> <p>TO 13 LBD</p> <p>Jak se spolupodílíte na poskytované podpoře, kterou projekt nabízí?</p>
	<p>TO 14</p> <p>Jaké změny ve zvládnání své životní situace u lidí bez domova zapojených v projektu nastaly?</p> <p>TO 14 LBD</p> <p>Jaké jste u sebe během zapojení v projektu zaregistroval změny ve zvládnání své životní situace?</p>
	<p>TO 15</p> <p>Jaké klíčové oblasti života si lidé bez domova zapojení do projektu začali řešit/vyřešili?</p>

	<p>TO 15 LBD</p> <p>Jaké klíčové oblasti Vašeho života jste s pomocí projektu začal řešit/ vyřešil?</p>
--	---

(zdroj: vlastní zpracování)

4.4 Volba výzkumného vzorku

Nejdříve jsem si stanovila kritéria pro výběr projektů, které oslovím pro výzkumné šetření. Mým záměrem bylo, aby vybraný vzorek nejlépe reprezentoval téma, kterým se má bakalářská práce zabývat, a tedy přínos sociálních projektů v pomoci lidem bez domova. Vybírala jsem ze všech, které jsou uvedeny v třetí kapitole teoretické části, a tedy všechny sociální projekty vzniklé z občanské iniciativy na území Prahy, o kterých vím. Výběr jsem zúžila na projekty, které poskytují podporu konkrétním lidem bez domova ve formě **dlouhodobé spolupráce** a zároveň ty, kde jsou **lidé s pracovníky v úzkém a častém kontaktu**.

Tyto dvě kritéria jsem zvolila proto, že si myslím, že zásadní změny v životní situaci lidí bez domova a následná reintegrace do společnosti, a tedy potenciální přínos projektu, může nastat pouze za podmínek, pokud je člověk dostatečně motivovaný svůj život změnit. Předpokladem pro dlouhodobé setrvání v projektu (první kritérium) je dle mého názoru dobrá motivace účastníka. Úzký a častý kontakt s pracovníky (druhé kritérium), považuji též za důležitý pro změnu životní situace lidí bez domova. Vzhledem k problematické situaci, v které se lidé bez domova ocitli, je podporující prostředí nástrojem k udržení jejich vlastní motivace ke změně, pro kterou se rozhodli.

Výběr jsem tedy zúžila na sedm konkrétních projektů, které mají potenciál pomoci znovu nabýt, lidem bez domova, to, co bylo ztraceno. Mimo dvou kritérií, které jsem si předem stanovila, mají všechny vybrané projekty společné to, že lidem bez domova umožňují v rámci projektu finanční výdělek. Zároveň svým výběrem výzkumného vzorku nevyklučuji, že i jiné projekty mohou zásadním způsobem změnit životní situaci lidí se zkušeností s bezdomovectvím, například mohou být impulsem k nabytí motivace ke

změně nebo mohou přispět k legislativní změně týkající se podpory lidí ohrožených ztrátou domova či zvrátit negativní vnímání lidí bez domova společností.

Konkrétními informanty jsou buď iniciátoři nebo vedoucí (v projektu minimálně 1 rok) projektů a lidé bez domova (v projektu minimálně 6 měsíců).

4.5 Etická rizika výzkumu

V publikaci věnované kvalitativnímu výzkumu se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor (Mišovič, 2019) nalezneme několik hlavních etických principů, které se týkají jak zkoumaných jedinců, tak i samotného výzkumníka:

- spolupráce s aktérem vychází z principu dobrovolnosti.
- ochrana zájmů účastníků v průběhu i po skončení výzkumu je zajištěna anonymitou a důvěrností získaných rozhovorů.
- výzkumník je zavázán podat ucelenou informaci o průběhu celého výzkumu a sdělit všechny pozitivní i negativní aspekty spojené s výzkumem.

Dobrovolnost v účasti na výzkumu jsem zajistila informovaným souhlasem (příloha A), s kterým jsem účastníky výzkumu seznámila před zahájením rozhovoru. Uvádím v něm, že mohou v průběhu rozhovoru i po něm odmítnout účast na výzkumu a já jejich sdělení následně nepoužiji. Zároveň jsou obeznámeni s nahráváním rozhovoru na digitální zařízení k účelu přepisu rozhovoru (příloha B). Anonymita účastníků výzkumu je zajištěna anonymizováním citací v textu analýzy výzkumu. Abych poskytla ucelenou skutečnost, rozhodla jsem se o doslovnou transkripci prováděného rozhovoru, zároveň v následující kapitole uvádím všechny skutečnosti průběhu výzkumu.

4.6 Organizace a průběh výzkumu

Výzkum probíhal ve dvou etapách. V létě 2021 jsem oslovila potencionální informanty z řad iniciátorů a vedoucích v rámci šesti projektů. S těmi, co s rozhovorem souhlasili (3) jsem se setkala na podzim 2021. Následně jsem na několik měsíců z osobních důvodů práci na bakalářské práci přerušila. Ve výzkumu jsem pokračovala až na jaře 2022, kdy

jsem opět oslovila ty projekty (3), kteří se se mnou z časových důvodů nemohly setkat v první etapě výzkumu. Požádala jsem též o rozhovor iniciátora projektu (1), o kterém jsem v první etapě výzkumu nevěděla. V rámci druhé etapy souhlasil s rozhovorem jeden z oslovených iniciátorů. Zároveň se mi podařilo udělat i rozhovor se dvěma zaměstnanci (z různých projektů), kterým je poskytována sociální podpora. Dohromady se tedy výzkumu zúčastnilo 6 osob za 4 různé projekty. S nahráváním rozhovoru souhlasili pouze iniciátoři a vedoucí.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝZKUMU

V této části práce se zaměřím na analýzu a interpretaci odpovědí z rozhovorů s iniciátory (I1, I2), vedoucími pracovníky (V1, V2) a zaměstnanci (Z1, Z2) projektů. Zatímco pro iniciátory a vedoucí pracovníky jsou určeny všechny tazatelské otázky, pro zaměstnance pouze ty transformované z dílčího cíle 3.

5.1 Dílčí cíl 1

Tazatelská otázka č. 1 (Jak jste se angažoval/i ve veřejném prostoru před vznikem projektu?)

Až na jednoho pracovníka V2 projektu, který s podobnou činností neměl dříve zkušenosti „*Takže jsem vlastně úplně jako omylem narazila na tohle ...*“ se před zahájením své působnosti v projektu nějakým způsobem již ve veřejném prostoru ostatní tři dotazovaní angažovali. Šlo především o dobrovolnictví. I1: „*Jako úplně první takovou aktivitou, to bylo dobrovolnictví, když mi bylo 15.*“ I2: „*Nás to zakládalo pět. Všichni jsme tak nějak pocházeli z nějakých, jako když to řeknu zjednodušeně z nějakých levicových uskupení.*“ V1: „*vařila jsem třeba pro Food not bombs a dělala jsem, byť ne úplně přímou práci, ale v nízkoprahu.*“

Zatímco cílovou skupinou nebyli vždy lidé bez domova. Ale například lidé s handicapem. I1: „*A já u ní dělala osobní asistentku 4 roky.*“ Anebo také uprchlíci. I2: „*hodně jsme se potkávali hlavně během uprchlické krize 2015. Jsme jako společně třeba jezdili do táborů do Srbska a tak dále.*“

Tazatelská otázka č. 2 (Co bylo určujícím impulsem k vytvoření projektu)

Ve dvou projektech, kde jsem v rámci výzkumu hovořila pouze s pracovníky (vedoucími) v projektu byla impulsem ke vstupu do projektu především smysluplnost pracovní činnosti. V2: „*Hlavně jsem chtěla něco, co by mělo nějaký smysl. Takže prostě tohle mě nějak jako naplňuje.*“ V1: „*a když to má jakoby tenhle benefit, jako by za mě velmi užitečnej, tak se mi to dost líbilo.*“ O tom, co bylo impulsem k vytvoření projektu mluvili pouze zprostředkovaně, protože u začátku nebyli. V1: „*Zakládalo se to i za tu organizaci. A nějak cítili potřebu nebo během toho působení zjistili, že tady moc jako není podchycen*

jakoby to první nebo tréninkový zaměstnání. “ V2: „založili to 3 studenti, ona tady pak zůstala sama. “

Cesta, která vedla iniciátory k vytvoření projektu vedla skrze dobrovolnickou činnost, zahraniční zkušenost a studium, kde se formovala jejich touha pomoci tam, kde pomoc není dostatečná. I1: *„Zjistila jsem, jak je to dobrý pocit, takhle pomáhat. a ta paní u který jsem začínala mi řekla, že bych se hodila na studium sociální práce. Došlo mi, že tam jsem se hrozně našla, že to je opravdu ono. Já jsem se vracela ze studií z Berlína a spolužačka, která byla zase rok ve Francii, založila Freeshop. Hej a mě to přišlo super dělat nějaký takovej projekt...a říkala jsem si na co já se jako zaměřím, co budu dělat, co mě fascinuje, co mě baví, a tak jsem si dávala čas, že na to jako přijdu. “ I2: *„asi kvůli tomu co se kolem děje, že mám pocit, že všichni jsme měli pocit, že prostě jako stát nefunguje, že se všechno jako rozpadá a že spíš, než že bychom měli pocit, že tímhle tím ten problém vyřešíme, tak jsme na něj jako chtěli poukazovat. “**

Konkrétním impulsem bylo v případě I1 setkání s člověkem bez domova, který požádal o pomoc *„přichází pán, který je očividně bez domova, řekl, že jako nechce peníze, že nechce žebrot, ale že by prostě rád, abych si vzala jeho telefonní číslo, a prostě na té ulici být nechce. Tak jsem řekla, že jo, že jeho číslo vezmu a že teď jako přemýšlím nad tím, že chci prostě založit projekt a hledala jsem téma a tady mi přijde hrozně super a že bych mu jako ráda pomohla. Pojdme to dát dohromady a on prostě řekne, co všechno na té ulici prožívá a jaký má potřeby a co všechno řeší. A že teda jako chci, aby se na tom projektu podílel a že prostě to nějak zvládneme. No a tím to vlastně začalo. “* V případě I2 šlo o nespokojenost s tím, jak stát funguje. *„prostě v České republice je potřeba nějak řešit dlouhodobá nezaměstnanost, protože tady se furt tvrdí, že tady prostě je nějakých 300 000 jako volných pracovních míst, ale jako struktura těch míst vůbec neodpovídá jako těm nezaměstnaným lidem. Ty prostě tu práci buď nemůžou dělat anebo je ty firmy ani nechtěj jako nabrat. A nás štve že to neřeší stát. “*

Tazatelská otázka č. 3 (Jaké materiální zázemí a know-how bylo nutné mít k zahájení projektu?)

Začátky projektů popisují iniciátoři podobně. 1. krokem byla sbírka a najít a vybavení prostoru. I1: „*Udělal jsem 1. takovou sbírku. Potom jsme 5 měsíců hledali prostor.*“ I2: „*neměli jsme žádný dotace od začátku jediné sbírku na Hithitu. A začátky byli těžké*“

Oba iniciátoři se také shodují že začátky pro ně byli komplikované. I1: *No a pak jsme otevřeli a teď jako úplně nevěděli, jak se vlastně pracuje s marketingem nebo cenotvorbou a podobný věci. Takže první měsíc jsme otevřeli a nikdo nepřišel. Já jsem tam byla jako dobrovolník, protože jsem věděla, že to bude těžký.* I2: „*Ty začátky byly hodně těžký. Jakože myslím si, že jsme jako na to, v jaké situaci jsme byli, tak jsme měli docela zdravější úsudek, ale zároveň jsme ten jako začátek úplně nezvládli. Bylo to prostě jako náročnější, než jsme čekali. Primárně jsme chtěli dělat teda sociální podnik a gastronomie nám prostě do toho seděla, protože za prvý v té době jsme všichni byli prostě mladý studenti většinou a v gastronomii jsme tak nějak všichni pracovali. A za druhý nám to přišlo jako místo, který je i dobrý pro ty lidi, že to není nějaká jako chráněná dílna, kde jsou prostě uzavřeny a pracujou někde prostě schovaný a že je to prostě nějaký kontakt s v uvozovkách normálníma lidma. Že to pro ně může být prostě jako přívětivější, a můžou nabrat nějaký třeba zkušenosti.*“

Za to projekt, který byl spuštěn pod neziskovou organizací měl o něco jistější zázemí a podporu. V1: „*Projekt vlastně vychází z organizace, takže, třeba nějaký metody té práce, jak vlastně se bude pracovat, tak se vědělo, tam u toho vždycky byli nějaký sociální pracovníci.*“

5.1.1 Shrnutí výsledků

Na základě tří tazatelských otázek byl první dílčí cíl naplněn. Z rozhovorů vyplývá, že lidé angažující se v podobných projektech a zejména Ti, kteří je iniciují, mají v minulosti zkušenost s pomocí lidem, kteří jsou ve společnosti nějakým způsobem znevýhodněni. Zejména role dobrovolnické činnosti se jeví jako dobré zázemí pro rozvoj solidarity s potřebnými. Jejich chuť dalším způsobem se ve společnosti angažovat podporuje dobrý pocit ze zkušenosti, kterou tímto způsobem nabyli a také zřejmě ze sdílení problematiky

s podobně smýšlejícími lidmi, ať už v rámci studia nebo nějakého uskupení. Dynamika, která může v takové skupině vznikat dává základ kritickému myšlení v dané problematice.

Impuls ke vzniku projektů vycházel zejména z pocitu nespokojenosti s tím, jak věci jsou a chuť je změnit. Problém jedinci viděli zejména v nefungující roli státu, respektive v propadu lidí sociálně ohrožených podporou, kterou stát nabízí. Ale také v neochotě zaměstnavatelů takové osoby přijmout. Viděli osoby s problémy, které souvisejí s propadem na ulici, ale zároveň s ochotou svůj život změnit a zajistit si příjem. Zřejmě i zahraniční zkušenost mohla být inspirací k zahájení projektu.

Zázemí a know-how se u projektů lišilo v závislosti na tom v jakém odvětví podnikání se projekt pohybuje. Shodné bylo sehnání prostoru za přijatelnou cenu a získání financí na vybavení prostoru a první mzdy. Prvním krokem u iniciátorů bylo tedy zahájení veřejné sbírky, především na platformách na síti, které k tomuto účelu slouží. Zdá se že projekt, vedený pod neziskovou organizací měl o něco jistější prvotní finanční zajištění, a i co se týče metodiky sociální podpory zaměstnancům věděl do čeho jde. Domnívám se ale, že ani tato prvotní výhoda nemusí zajistit udržitelnost projektu a potýká se se stejnými problémy jako zbylé projekty.

5.2 Dílčí cíl 2

Tazatelská otázka č. 4 (Na jakých základních principech projekt stavíte?)

V rozhovoru o tématu základních principů projektů nejčastěji zaznívali slova jako důvěra - I1: *„Důvěra je náš jako hlavní pracovní nástroj“*; pomoc/sociální podpora – V2: *„pomoc lidem dostat z nějakých situací, ze kterých se sami jako nedostanou“*, V1: *„Právě docela si myslíme, že ta sociální podpora je vlastně dost důležitá než jako jenom, že chci někoho zaměstnat, nebo jenom že chce jakoby dělat dobro a zaměstnávat lidi, který nejsou moc zaměstnatelný“*; partnerský přístup – V1: *„důležitý je jako prostě partnerský příjemný přístup“*; rovnost – I2: *„družstva by měli vlastně jako sloužit pro uspokojení jako potřeb těch lidí, co v nich pracují“*; udržitelnost – I2: *„A to veganství, tak tam taky to je prostě jako o nějaký udržitelnosti“*, I1: *„fungovat ekologicky, udržitelně“*.

Tazatelská otázka č. 5 (Jaké sociální metody a techniky v práci s lidmi bez domova používáte?)

Některé projekty mají pozici sociálního pracovníka. I1: „*Já jsem byla v tom týmu jediná, kdo sociální práci studoval, ale s klientama jsme jednali všichni.*“. V2: „*V týmu je kolega, kterej je sociální pracovník*“. K formě sociální podpory se staví tyto projekty takto - 2V: „*Jako nejsme sociální služba, náš cíl není samozřejmě jako dublovat tu práci, ale spíš tak jako zmapovat abysme věděli, co teda všechno se v jeho životě odehrává a podchytit ty věci, které nejsou řešeny. Takže naopak, je i třeba pomůžeme přesměrovat na organizaci, která jako je specialista na ten danej problém. No tak vycházíme třeba z metody motivačních rozhovorů. Ta motivace je nějakým spíš jako nasloucháním než úkolováním.*“, I1: „*Tak já jsem jako odhodila jakékoliv nástroje, co se vlastně týká sociální práce. Já jsem na to šla na lidskost, jakože ten instinktivní přístup k těm lidem, protože jsem nechtěla, aby tam byl velký rozpor mezi tím, jak s nima jedná třeba kolega a jak já. Musela jsem důvěřovat těm ostatním kolegům, že s těma lidma budou jednat dobře hezky, slušně, lidsky. Teď se trošku vracíme k nějakým nástrojům. Máme ještě pravidelný motivační schůzky, když se něco nestihne probrat během směn.*“

Některý projekt se rozhodl pozici sociálního pracovníka nemít. I2: „*My jsme dřív měli jako pracovníka v sociálních službách. Takže jsme původně dělaly sociální práci jako. Ale to se úplně neosvědčilo, ať už kvůli tomu, že asi nebyl úplně dobrej. Anebo kvůli tomu, že jako zároveň pracoval v tom podniku normálně, což prostě se to pak trošku jako bilo ve smyslu, že se tam pak blbě oddělují ty role nadřízenosti, podřízenosti a nějakýho vztahu prostě a tak dále, takže to se nám neosvědčilo. Jako není úplně jednoduchý se uživit už jako tak. Takže jsme došli k tomu, že bychom museli mít třeba tu pozici sociálního pracovníka dotovanou a muselo by to být někdo, kdo by dělal jenom to, klidně třeba na poloviční úvazek, ale prostě to jako oddělit. A to si jako v tuhle chvíli nemůžeme dovolit.*“

Projekt, kde žádný sociální pracovník nepracuje ani tu možnost nezvažovali se vyjadřuje ke způsobu práce se zaměstnanci takto – 3V: „*Takže oni jako potřebuju někoho, kdo je bude buzerovat a furt jakoby nad nima bejt jak dráb, protože nebyly na to celej život jako zvyklí. A domnívá se, že: „s těma lidma by se muselo od začátku pracovat úplně jinak. Jak to tady dělali, nevím, ale určitě ne úplně jako správně, protože voni si pak dělají taky*

někdy, co chtějí, ale to je daný tím, že prostě jako by neměli stoprocentní dohled od začátku.“

Tazatelská otázka č. 6 (Jakým způsobem spolupracujete s již existujícími sociálními službami určenými pro osoby bez domova?)

Projekty spolupracují se sociálními službami při shánění zaměstnanců – I1: *„Když jsem sháněla někoho na pracovní místo, tak jsem dávala echo sociálním kurátorům nebo organizacím jako je Armáda Spásy, Naděje, Charita a tak podobně. Máte-li někoho – doporučte.“* I2: *„když sháníme právě zaměstnance, tak taky vlastně oslovujeme partnerský organizace, který prostě pracujou s těmahle lidma a oni nám většinou...jako že už někoho vlastně předvyberou a doporučí nám někoho.“* V kontaktu jsou i v průběhu spolupráce, když je potřeba něco řešit – I1: *„ale pokud mají třeba sociální byty, tak vlastně jako furt jsou v nějaký službě a třeba jako o ty sociální byty se hodně staraj lidi z Armády spásy. Na ty jako já jsem zase napojená.“* V2: *„ted' jsem nedávno mluvila s panem Pěnkavou, což je sociální kurátor v Praze. Kterej mi dal nějaký tipy na lidi a celkově s těma všema organizacemi, jako jsou Naděje a tak dále spolupracujeme. Když byl koronavirus, když začal, tak prostě jsme z těch organizací prostě získávali informace, kde mají otevřeno, protože máme i 2 vlastně zaměstnanci, který fakt bydlej jako pod mostem. A někteří jsou na to prostě odkázaný. Jako že se tam chodí mýt a pro oblečení a najíst.“* I2: *„Jsme v kontaktu se sociálními službami. Co se běžně řeší, tak jako o sobě víme a jsou tam jako partnerský vazby. Takže jsme to právě začali outsourcovat na tydlencty různý neziskovky se kterými spolupracujeme. Vždycky se snažíme jako domluvit třeba s tou organizací, která nám toho člověka poslala, aby už jako na tom pracovali s nima.“*

Komunikace s jinými organizacemi probíhá i z důvodu nějaké závislosti zaměstnanců. I1: *„případně nějaký adiktologické služby. Pokud někam dochází na nějaký skutečný léčby a podobně.“* V2: *„do Sananimu. To je další organizace, se kterou občas prostě musím komunikovat, protože někdy se stane že je někdo v nějaký špatný fázi tak aby si na to dali pozor.“*

Tazatelská otázka č. 7 (Jakou máte zaměstnaneckou strukturu?)

Zaměstnanci se většinou dostanou do projektů na doporučení jak nějaké spolupracující organizace, tak někoho, kdo v projektu už je. I2: „Někdo se k nám dostal jenom na doporučení od nějakých známých, to jsou teda paradoxně ty lidi, co u nás vydrželi nejdýl a jinak to většinou byli lidi přes R mosty, který pracujou s lidma po výkonu trestu. A případně ta Naděje nebo ještě Jako doma“ V2: Ty se nevybírají jako cíleně, že bysme si dali inzerát a my hledáme teďka průvodce, ty průvodci většinou je najdeme úplně jako omylem, že někdo přitáhne někoho z té ubytovny. Občas se chodí zajímat o pracovní místo i sami.“

Počet zaměstnanců, kteří využívají sociální podporu je různý. I2: „vyplývá vlastně z našich stanov, že to máme i jako zakotvený. Tak v tomhle případě to, že tady vždycky musí být minimálně 40 % lidí, který jsou z této cílovky.“ V1: „My máme 2 obchody a můžeme mít v tuto chvíli maximálně 5 zaměstnanců a jsme tam jakoby na ně 2.“ V2: „2 na vrátnici a pak dalších 5 a jsem tady jen já jako vedoucí.“

Kritéria pro výběr zaměstnanců, kteří potřebují sociální podporu je několik. První kritérium je potřebnost, v tom se shodují všechny projekty. Zaměstnanci jsou osoby se zkušeností s bezdomovectvím. I1: „My máme bezdomovectví definovaný tak, že to není jenom jako jsem na ulici, jsem pod mostem, ale prostě tam spadá jako veškerý nevyhovující, nebo vlastně jako až nebezpečný prostředí. Ať už to jsou ubytovny, azyly, ale i sociální byty.“ I2: „Vlastně jedinej snad člověk, kterýho tady máme úplně od začátku, tak ten vlastně k nám přišel rovnou z ulice. Ale jako v jinejch případech jako v drtivé většině jsou to z azyláku.“ V2: „tak neustále prostě musím hledat v rybníku ubytoven, azylových domů. A jakože tu práci teda budeme dávat lidem, kteří by to potřebovali.“ V1: „musí mít to bydlení aspoň na azylu, jako nemusí mít úplně jako super bydlení.“

Další kritérium se týká aktivní závislosti na alkoholu a drogách. I2: „prostě je občas složitý těm lidem vysvětlit, že tady prostě tady pod vlivem alkoholu nemůžou pracovat, protože kdyby se něco stalo, tak my jsme ty, kteří půjdou do vězení.“ V1: „no tak určitě nebereme jako aktivní uživatele, ani prostě třeba alkoholiky, který musí být v léčbě. S tím taky nemáme dobrý zkušenosti, že by to šlo nebo prostě už se na to nezaměřujeme to už je jako spíš pro fakt třeba sociální služby na trénink.“ I1: „jsme si stanovili jako základní

pravidlo – lidi s aktivní závislostí tady pracovat nemůžou. A když přijdou a je z nich prostě cítit alkohol, tak prostě absolutně NE – Běž se domů vyspat prostě tady nemáš co dělat, nebudeš mít směnu, nebudeš mít peníze.“ V2: „Máme tady alkohol tester“.

Pro projekty poskytující tréninkové zaměstnání je důležitá motivace zaměstnance. V2: *„musíme tam vidět nějakou motivaci. nás to musí přesvědčit, že můžeme být prospěšný v tom, aby se tam udála ta změna a prostě dostal se pak na trh práce.“* I1: *„Bez motivace to nejde.“* Zaměstnanci zde zůstávají zhruba 1 rok a pak by měli odcházet na volný pracovní trh. I1: *„hlavní je, ty lidi vlastně směřovat k tomu, aby oni za ten rok v podstatě potom vyšly a byly soběstačný a schopný na tom trhu práce, aby vlastně jako mohli pracovat někde jinde. Půlrok je jako fakt málo. To se do toho jako dostávají a teprve začínají vlastně zjišťovat. Jako že hej, já už jsem tady půl roku, já to vlastně mám, já to jako můžu zvládnout.“* V1: *„Naším cílem je je dostat na otevřený trh práce, takže u nás mají smlouvu nejdřív na půl roku, pak se to většinou prodlouží, takže zhruba tak jako půl roku až rok, tak obvykle u nás setrvávají podle potřeby“.* Uzavírané smlouvy jsou buď pracovní smlouvy, DPČ a DPP, pokud nejsou zaregistrováni na Úřadu práce. V1: *„Smlouva je na půl roku s 3měsíční zkušební dobou a jako takřka vždycky jí prodlužujem.“* I1: *„Jsou to dohody, jsou to DPČ nebo DPP, nebo podle toho, jestli jsou nebo nejsou na pracáku.“*

Zbylé dva projekty nabízejí lidem dlouhodobější zaměstnání, pokud ho chtějí. I2: *„To děláme individuálně. Jako my samozřejmě se snažíme jakoby tipovat lidi a udržet si lidi, který jako by tady mohly vydržet déle a který prostě by mohly se naučit práci tak, aby tady mohly zůstat jako zaměstnaní a ale jako není to podmínkou. Některý lidi to tak potřebujou, nechtěj pracovat v gastru, tak jako prostě to je nějaký 1. krok.“* V2: *„Průvodci jsou stálí. A tady na té vrátnici se to občas střídá.“* Smlouvy, které tyto projekty nabízejí zaměstnancům, kteří potřebují sociální podporu jsou DPP. I2: *„No jako máme část na HPP a zbytek máme na dohody. Jako my máme taky dohody, co jsme z družstva.“* V2: *„Na dohodu o provedení práce. Všichni.“*

Společným rysem při spolupráci se zaměstnanci je tolerance. I1: *„To my jsme, jakože něžný a víme o tom, že se tady jako spousta těch fuck-upů stane a my s tím musíme počítat, ale zároveň jako furt to směřujeme k tomu, že jako utahujeme ten kohoutek k tomu, abychom vlastně jako je směřovali, a nakonec aby tady ty pravidla byli skoro stejný, jako*

jsou vlastně kdekoliv jinde.“ I2: „Tolerantní jsme, jako neděláme to, když se to stane jako po prvé, tak ty lidi jako nevyhodíme, ale jako s některýma se to táhne třeba i rok. Ale jako jsme striktní v tom, že to jako nepřehlídíme, že to jako netolerujeme a že prostě to jako nějakou dobu funguje. Když fakt ten člověk nám jako úplně očividně jako už na nás jako kašle, tak pak už prostě není jako pak už prostě musí skončit. Ale jako vždycky se snažíme řešit jako dlouhou dobu.“

Tazatelská otázka č. 8 (Jak probíhá financování vašeho projektu?)

Financování projektů se děje skrz činnost, kterou vytvářejí projekty zisk. I1: „My si vyděláváme tím, co se tady prodá nebo jaký nabízíme případně služby.“ V1: „samozřejmě jako skrz prodej. My prodáváme darované zboží. Z toho máme nějaký zisk“ V2: „z prodeje lístků“ I2: „všechno ostatní jsme si museli vydělat.“

Následující řádky hovoří o tom, jak jsou na tom s financováním od státu či evropské unie I1: „Původně ta moje idea byla, že budeme nezávislí na strukturálních fondech a fondech evropské unie...abychom byli konkurenceschopní. Viděla jsem to u spousty jiných projektů, kteří dostali na 5 let peníze a byli vlastně v pohodě, ale nesnažili se marketingově, produktově a pak peníze dojdou a oni zkrachují, protože nic nevybudovali, protože vlastně neměli důvod. V1: „Máme teď projekt z něj jako že nějaká část“ V2: „jestli teďka máme nějaký grant nebo takhle tak nemáme nic. No tak to určitě bývalo. Za minulej rok jsme podávali asi 2, ale nic nevyšlo“ I2: „Jako jde to, ale je to jako složité. Už jenom jako kvůli tomu, že jsme družstvo, ale taky vůbec jako napasovat to tak, aby to jako dávalo smysl a abychom tím nestrávili víc času než kolik nás, kolik bychom za to dostali. My třeba máme do budoucna nějaký plány, že bychom chtěli otvírat něco třeba navíc něco nového a tam bychom ty dotační tituly využili. Takže třeba do budoucna o tom uvažujeme, ale jako na provoz vlastně žádný granty nejsou, z úřadu práce taky nejsou žádný podpory pro Prahu. A dostali jsme nějaký nadační příspěvky. Tak jako z obratu je to 3 %.“

Tazatelská otázka č. 9 (S jakými konkrétními problémy se při realizaci projektu setkáváte?)

Co se týče problémů, které projekty provází, často bylo skloňováno zmíněné financování a také období pandemie Covidu 19 a tedy doba omezení provozu projektů. I1: „Nějaký

vlastně jako obrat, když jsme došli k bodu zlomu, kdy jsme jako dokázali ze svých příjmů pokrýt naše náklady, tak to bylo třeba až po 2 letech. Během pandemie nás to stálo hodně sil, ale kdyby ta pandemie nebyla, tak vlastně už bychom byli v plusu.“ V2: „V rámci krize prostě jsme to dali i na slevomat, jako že to tam je asi o 30 korun levnější, takže, a to pak taky jakoby trvá, než to prostě ten zprostředkovatel si ty peníze prostě vrátí. No tak ona se domnívala, že to budeme muset zavřít, když začal ten koronavirus“ V1: „Největší problém je financování. Ty finance to je pořád dokola, že u toho jednoho obchodu platíme v podstatě jakoby plnej komerční nájem no. A u toho druhýho no, tak tam nám vychází vstříc městská část.“ I2: „jakože po těch 2 letech jsme to tak nějak dali do kupy a pak přišel covid. Vlastně myslím si, že tohle období bylo jako sice úspěšný, ale hodně náročný.“

Tazatelská otázka č. 10 (Jakým způsobem se dál bude projekt rozvíjet?)

Každý projekt se chce dál udržet a rozvíjet, byť přiznává, že to bude těžké I1: „Jako pořád oslovujeme lidi, furt musíme makat a vyvíjet se, takže ono nám to ani nedá, abychom jako na vavřínech usli. Chceme se zapojit do komunitního plánování i na Praze 1. Třeba pro mě i obrovský téma do budoucna, protože je velký převis je větší poptávka, než můžeme nabídnout těch pracovních míst a já bych to jako rozšiřovala. Já prostě jako ráda nabízela jako víc pracovních míst. Poté pandemii. Mám pocit, že na to ještě jako nedochází, ale já mám pocit, že to dojde, že těch jako lidí na tu ulici spadlo mnohem víc. Byl ještě jako nejsou průzkumy, takže ta potřeba bude taky ještě mnohem větší.“ V2: „Do teď ta firma nevydělává tolik, kolik vydělala před tím. To znamená, aby mohla zaplatit všechny ty lidi okolo, že jo? takže stabilizovat.“ V1: „Budeme rádi, když nebudeme zavírat...naše paní ředitelka se jako snaží, aby byli nějaký systémový změny, aby prostě tadyto tréninkový zaměstnávání bylo více brány jako metoda a mělo by to bejt jako ideálně podporovaný z ministerstva práce. Že jo, že vlastně je to nějaká dejme tomu pracovní rehabilitace, nebo tak jako by větší spolupráce s úřadem práce by byla úplně super, ale je to strašně v plenkách.“ I2: „No zaprvý už teda děláme cateringové služby, ale teďka se hodně chceme zaměřit na ten jejich rozvoj, to je jako na dlouhou trať. Ale jako říkali jsme si, že za nějaký třeba jako 2–3 roky bychom na tom začali nějak jako pracovat a že bychom to otevřeli třeba i mimo Prahu a udělali prostě veganskou výrobu. Že mi přijde dobrý jako mít tu restauraci, která je vidět, kam prostě lidi se můžou podívat a ověřit si prostě,

jak to funguje ten projekt a tak dále. Potkat se s náma a ale pak bych vlastně jako rád, protože chci, aby fakt ten jako sociální podnik prostě fungoval a ty lidi měli fakt jako všichni měli ty jako smlouvy všichni měli ty jako dostatečný mzdy, a to v tý gastronomii prostě nejde to prostě jako tady jako představa, že bychom všem dali HPP je naprosto nereálný. A proto ta výroba.“

Tazatelská otázka č. 11 (S jakým názorem na projekt se setkáváte ze strany veřejnosti či lidí v dané lokalitě?)

Projekty popisují veskrze pozitivní ohlasy veřejnosti, anebo minimálně neutrální. I1: *„Jako lidi sem jdou cíleně, protože nás znají, že to máme za rozumnou cenu, chtějí fungovat udržitelně a má to tu sociální přidanou hodnotu. A to je samozřejmě hrozně krásná zpětná vazba a řekli nám, že nás mají rádi, sledují na sítích. Spolupracujeme s obchody v okolí, dalšími sociálními podniky.“* V1: *„Lokální lidi chodí nakupovat nebo darovat. Jestli byl nějaký konflikt, tak spíš výjimečně. Já si myslím, že někdo ví, co děláme jako proto přišel právě sem. Někdo po tom ani nepátrá a jen přišel do bazaru nebo sekáče. Někdo se vyloženě aktivně ptá, jako bych chtěl vidět ty podrobnosti.“* I2: *„Jo, pozitivní ohlasy. Že máme docela jako velkej feedback, že to lidi berou pozitivně. Máme jako skvělý recenze všude na všech možnejch jako stránkách kde se to dá hodnotit. Někdo nedávno psal na facebooku a označoval nás, že bydlí tady v baráku a že jsme komunisti a že k nám nikdo nesmí chodit. To se občas na sociálních sítích stává.“* V2: *„Zájem veřejnosti je. Občas si někdo stěžuje na sítích, že nebyl spokojenej.“*

5.2.1 Shrnutí výsledků

Na základě osmi tazatelských otázek byl druhý dílčí cíl splněn. O tom, jakým způsobem se projekty realizují jsme se dozvěděli mnoho informací. Domnívám se, že základním principem zkoumaných projektů je důvěra, která byla do lidí nacházejících se v tíživé situaci vložena. Zaměstnávat tuto cílovou skupinu je velice výjimečné a projekty upřednostnili pomoc těmto lidem nad zjevnou problematiku, která taková spolupráce přináší.

Projekty hojně spolupracují se sociálními službami, které pomoc této cílové skupině nabízejí. Berou od nich doporučení na jejich nové potenciální zaměstnance, kontaktují je

při problémech, k jejichž řešení nemají znalosti, časové možnosti či jsou nad jejich síly a žádají si odbornou radu. Z výzkumu vyplývá, že projekty, které poskytují tréninkové zaměstnání využívají více metod ze sociální práce a též je zde zaměstnán sociální pracovník. Také svým zaměstnancům poskytují stabilnější typ pracovních smluv – přímo pracovní smlouvu na půl úvazek anebo DPČ. Je to kvůli pokrytí zdravotního a sociálního pojištění a také, pokud člověk je veden na úřadu práce a chce pobírat dávky, nemůže mít uzavřenou DPP. Pracovní doba zaměstnanců je pravidelná a kratší než 8 hodin denně, zřejmě kvůli tomu, aby zbyl dostatek času a kapacity zaměstnancům řešit své problémy. Zatímco projekty, které poskytují zaměstnání, které není časově ohraničeno, se více blíží klasickému tržnímu podniku. Základní sociální podporu poskytují, ale buď na ni nemají v pracovní době tolik času z pochopitelného důvodu konkurenceschopni v rámci ostatních “klasických” podnikatelských subjektů, a tedy udržitelnosti podniku anebo pro ni nemají tolik znalostí, protože pozice sociálního pracovníka chybí. Zaměstnancům poskytují smlouvy DPP a pracovní vytížení je buď náročnější anebo nepravidelné. I když by rádi poskytli (v jednom případě) zaměstnancům lepší typ smluv, soudí, že si to nemohou zatím finančně dovolit.

Pokud jde o strukturu zaměstnanců, tak mezi kritéria patří zejména to, aby člověk nebyl aktivně závislý na drogách a v práci nekonzumoval alkohol. Kritérium motivace zaměstnance pracovat na svých problémech zaznívá spíše v projektech s principem tréninkového zaměstnávání. Všechny projekty se shodují, že jsou tolerantní, co se týče problémů, které vyvstanou při zaměstnávání této cílové skupiny. Problémy se snaží společně řešit nebo jim předcházet a hledají hranici za kterou už nejít.

Financování projektů se jeví jako velice problematické a je také nejčastěji zmiňovaným problémem, který projekty řeší. Udržet podnik výdělečný je i pro zaměstnavatele, kteří neprovozují sociální podnikání velice obtížné. Někteří z nich volí cestu veřejných sbírek či grantů, ale tyto peníze pokryjí jen velice malou část nákladů. Pokud by existovali vhodné dotační tituly pro jejich projekty, zřejmě by je všichni využili a rozšířili tak působnost svých projektů a počet pracovních pozic.

Veřejnost hodnotí projekty veskrze pozitivně a navštěvují podniky i z důvodu, že poskytují právě přidanou sociální hodnotu.

5.3 Dílčí cíl 3

Tazatelská otázka č. 12 (Jak váš projekt vnímají lidé bez domova? / Jak vnímáte tento sociální projekt?)

Ve zpětné vazbě od zaměstnanců (osob se zkušeností s bezdomovectvím) zaznívá zejména vděk za důvěru, kterou dostali. V1: *Máme právě dost pozitivní zpětnou vazbu a hodně mluví o té důvěře a celkově, jako že vlastně jim dost dobře pomáháme jakoby rozmotat to klubko od těch prostě věcí, které musí řešit a pomůžeme jim v tom dát jako směr nebo nějakou následnost, jako co udělat, aby.*“ Z1: *„Ta důvěra, věřili mi, to je skvělý. Hlavně ten kolektiv je tady skvělejší.“* Z2: *„Nejdřív jsem měl důvěru a normálně jsem měl klíče a byl na obchodě sám. No ale pak jsem měl ty problémy a vypnul jsem si telefon, nechodil. Tak teď tam musím být s někým, ale říkala, že až zas budu v pohodě, tak zase najedem na starej režim. Za chyby se platí, že jo.“*

Po odchodu z projektu, je slyšet o bývalých zaměstnancích spíše zprostředkovaně, ale dveře jsou pro ně stále otevřeny. V1: *„takže i když třeba vypadnou, protože se prostě vrátí zpátky do svých problémů, tak můžou přijít třeba po tý době, co se jim to změní život, třeba znova to vyzkoušet.“*

Tazatelská otázka č. 13 (Jakým způsobem participují lidé bez domova na projektu? / Jak se spolupodílíte na poskytované podpoře, kterou projekt nabízí?)

Vzájemná spolupráce je založena zejména na zmíněné důvěře a motivaci člověka, který potřebuje sociální podporu. I1: *„oni potřebujou mít jako takovej cíl a plán, co vlastně kam se chtějí dostat a my tu jsme proto, abychom jim s tím pomáhali. Sociální podpora je nabízena a záleží na člověku, jestli ji využije. My nemůžeme tlačit, protože to si jenom jako potom podkopáváme vlastní nohy. No, když jako je tlačíme do něčeho, co oni nechtěj, tak to nedává smysl, protože prostě oni nechtěj. A ono jim to dojde že to nechtěli po nějaký chvíli. Takže třeba jako řešíme hodně jako deprese nebo traumata a to, že by jako bylo fajn jít k terapeutovi, ale jim trvá strašně dlouho, než jako tu myšlenku třeba přijmou a potom ještě strašně dlouho, než udělají nějaký 1. krok. A do toho je taky nemůže nutit, prostě jako nahodíme takový jako hele a víš, že jako i my chodíme k terapeutům a že vlastně jako každej z nás je tak jako něco řeší a že jako to je úplně normální nebejt prostě vždycky v pohodě a vlastně ty toho máš jako hodně, co si prostě zažil nebo zažila.“* Z2:

„Jo říkali mi to, že bych to měl řešit a že bych měl zajít k psychiatrovi. Ale já nechtěl, všechno zvládnou sám, že jo. Ale měli pravdu. Teď je mi dobře, mám antidepressiva, úplně nějakou minimální dávku.“

Pokud chybí motivace jde to těžko. V1: *„během té zkušební doby a fakt jako na něm bylo vidět, že jako úplně odmítá tu spolupráci, tak jako moc není náš no.“*

Klíčový pracovník se vyskytuje pouze v jednom zkoumaném projektu I1: *„Máme nastavenou takovou dvojici pracovník (studentky nebo absolventky sociální práce) - klient a spolu směřují k těm cílům, a plánujeme, který ten člověk stanoví, než jsem přišel. hodně řešíme jaká je vlastně role těch pracovníků? Jestli to je prostě bejt mentor bejt jako nějaký průvodce nebo byt jako parták, kámoš, nebo co že to vlastně? Ono se to samozřejmě jako někdy propojuje.“* I2: *„Nemáme něco jako klíčového pracovníka, spíš tak kdo má zrovna kapacitu, že si to tak nějak střídáme. Takže takhle vždycky, jako když se naskytne nějaká příležitost, tak si řekneme jako kdo na to má zrovna kapacitu. A ten to řeší.“*

V některých projektech bývá vyhrazen pravidelně čas mimo pracovní dobu k řešení toho, v čem daný člověk potřebuje pomoc. V1: *„jsme tady na ně 2, já jsem více za provoz a kolega za ty sociální věci. Každý týden mají hodinu vyhrazenou na řešení toho, co potřebují, ale něco se samozřejmě stihne i za provozu.“* Z2: *„Jo máme motivační schůzky s tím svým klíčákem, kde to řešíme. Mám diář abych na něco nezapomněl.“*

Zároveň se projekty povětšinou snaží řešit jen základní sociální podporu a spíše pomoc zprostředkovávat. I2: *„Takže jako nějaký ten základ děláme, jako že pomáháme shánět bydlení. Pomáháme třeba řešit exekuce, ale když to jako překračuje nějakou mez, tak se vždycky snažíme jako domluvit třeba s tou organizací“.* Z1: *„pomohli mi sehnat byt, normálně komerční. Hledali inzeráty a dávali mi je a já obvolávala.“*

Tazatelská otázka č. 14 (Jaké změny ve zvládnání své životní situace u lidí zapojených v projektu nastaly? / Jaké jste u sebe během zapojení v projektu zaregistroval změny ve zvládnání své životní situace?)

U části zaměstnanců změny nastávají. V2: *„Ty se tím jako vyhrabali prostě opravdu. No a ta třeba ta už by to jako dělat nemusela. Bydlej prostě v bytě. Normálně jako od někoho*

si pronajímají a dělá to z toho důvodu, že prostě jí to jako baví.“ V1: „Jo to já myslím, že tak 1/3 projde úspěšně do toho tréninkového procesu a odejde na volný trh. 1/3 se vrátí prostě k nějakým svým problémům a 1/3 ještě odpadne úplně jakoby na začátku během během prvních 3 měsíců.“ I2: „Jak u koho, většinou jo a když ne, tak jsou to spíš lidi, který tady prostě rychle skončí. Jako to je hrozně individuální. někdo tady prostě pracuje rok a vlastně tady jako pracovat nechce, takže se ani nikam jako neposouvá a ale tak jako i to mít prostě nějakou jako stabilní práci a mít z toho ten příjem je asi jako fajn. Takže jako zase si úplně jako neslibujem, že úplně každýho prostě jako změním od základů.“ Z1: dělám už tady 4 roky, teď jsem sehnala byt. Nechci se vídat s lidmi z dřívějška, občas je na ulici potkám, to je jen chlast. Rodinu, přátele nemám, jen známé.“ Z2: „jo, tak snažím se, zvykal jsem si na práci pomalu, učím se. Někdy to je náročný, ale jsem teď na tom psychicky líp i ta práce mi jde líp. Občas se vídám se starými známými z ulice, ale málokdy.“

U zaměstnanců probíhá i změna v sebehodnocení. V1: „co je všechny spojuje, tak je hodně, jakože vlastně dostali tu důvěru, že oni prostě po zapracování dostanou klíče a vlastně fungují úplně samostatně na té prodejně. No tak to je pro hodně z nich jako fakt velká událost v životě, že jako jim někdo věří natolik, že jim to docela svědčí a jako prostě pozitivně stoupne jejich sebehodnocení. No to je jako fakt velkej krok u nich denně a tak to vlastně provází všechny, ať už si jakoby prošli čímkoliv, tak tady nějaký to sebehodnocení mají všichni dost nízký.“

Tazatelská otázka č. 15 (Jaké klíčové oblasti života si lidé bez domova zapojení do projektu začali řešit/ vyřešili? / Jaké klíčové oblasti Vašeho života jste s pomocí projektu začal řešit/ vyřešil?)

V rozhovorech zaznívalo hlavně bydlení, dluhy a zdraví. I1: „prostě řeším si bydlení, řeším si vztahy, řeším si zdraví, řeším si dluhy, řeším si další práci, a to všechno probíráme se svojí vedoucí.“ V2: „Každý ten člověk je prostě šileně zadlužený, má milion exekucí, tak to řešíme.“ V1: „exekuce často a stabilní bydlení“ I2: „To je hrozně individuální, ale řešíme hlavně bydlení a exekuce.“ 5Z: „hlavně to bydlení. Měla jsem žloutenku typu C, ale to jsme řešili už ve výkonu trestu.“ 6Z: „takže moje psychické zdraví, no a s tím bydlením je to pořád takový nahnutý - azylový domy, ubytovny, vždycky byl nějaký problém.“

5.3.1 Shrnutí výsledků

Na základě čtyř tazatelských otázek byl třetí dílčí cíl splněn částečně. Výzkumu se zúčastnili pouze dva zaměstnanci, využívající sociální podporu projektu, a tak se domnívám že informací, které vypovídají o konkrétních pozitivních dopadech není mnoho. Zároveň jsem nebyla schopna poskytnout doslovnou citaci, protože tito účastníci odmítli nahrávání rozhovoru. Nicméně mnoho cenných informací bylo zjištěno i z rozhovorů od iniciátorů či vedoucích projektu.

Z výzkumných rozhovorů vyplývá, že důležitá je motivace člověka, který do projektu vstupuje. V podstatě předpokladem se to stává v projektech, které zaměstnávají formou tréninkového zaměstnání, tedy na dobu, dokud jejich životní situace nebude stabilní natolik, že budou schopni odejít na volný trh práce. Pokud motivaci změnit svoji životní situaci nemají, do zaměstnání nejsou ani vybráni nebo končí ještě ve zkušební době. V těchto projektech funguje pozice klíčového pracovníka a se zaměstnancem řeší jeho individuální potřeby, které si na začátku spolupráce nastaví. Mají také společné pravidelné schůzky každý týden.

Na druhé straně u projektů, které fungují jako sociální podniky a zaměstnávají na dobu neurčitou, tedy neexistuje žádná konkrétní hranice, kdy by měli odejít, se stává, že jsou v něm zapojeni i lidé, kteří jsou motivováni pouze výdělkem, ale bez ochoty řešit své problémy. Spolupráce tedy v případech motivovaných jedinců spočívá v nabízení pomoci, pokud o ni stojí. Všechny zkoumané projekty se snaží motivovat své zaměstnance, aby své problémy řešili.

Změna životní situace v průběhu poskytování sociální podpory a zaměstnání je velice individuální u každého zapojeného jedince. Často se stává, že se lidé vrací ke starému způsobu života a z projektu odcházejí. Ale z praxe několikaletého fungování zkoumaných projektů vyplývá, že změna, alespoň v některých oblastech života se lidem, kterým je poskytováno zaměstnání a podpora daří. Nejčastěji se změna týká bydlení, kdy lidé přechází do stabilnější formy ubytování. Co se týká řešení svého zdraví, které je limituje v životě, tak se většina dotazovaných shodují, že rozhodnutí něco v této oblasti změnit trvá déle. Důležitou součástí změny, kterou zmiňují všichni, je větší sebehodnota člověka.

Je zřejmě způsobena souhrou několika věcí. Příležitosti si vydělat, důvěry, která je v ně vložena a pracovních zkušeností, které získávají.

ZÁVĚR A DISKUZE

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit přínos vybraných sociálních projektů na základě tří dílčích cílů a to: Zjistit, jaké okolnosti vedly k založení projektu, jakým způsobem se projekty realizují, jaké pozitivní dopady mají projekty na osoby bez domova. Prvních dvou dílčích cílů bylo dosaženo a třetího pouze částečně. Do výzkumu byl zapojen malý počet zaměstnanců se zkušeností s bezdomovectvím, a tak se domnívám, že nám mohou chybět cenné informace, které by lépe zodpověděly tazatelské otázky třetího výzkumného cíle.

Zvolená výzkumná strategie se osvědčila a mnou pokládané doplňující otázky přinesly zajímavé odpovědi a podnítily informanty k dalšímu vyprávění. Nebylo pro mě snadné vést výzkumný rozhovor a zřejmě zkušenější výzkumník by byl obratnější. Zároveň se domnívám, že výzkum to zásadním způsobem neovlivnilo. Limitující byl i fakt, že mám málo profesních zkušeností s touto cílovou skupinou. Je možné, že sociální pracovníci, kteří pracují dlouhodobě s lidmi bez domova by poskytli hlubší náhled na problematiku.

Vzhledem k tomu, že je zájem veřejnosti i médií o projekty, můžeme se domnívat, že se opravdu mohou stát hybateli ve změně postoje společnosti k lidem bez domova a mohou tak napomoci k destigmatizaci bezdomovectví. V lidech, v kterých je zakořeněno přesvědčení, že tito lidé jsou v podstatě nezaměstnatelní, anebo nechtějí být ani zaměstnáni, mohou tyto projekty změnit jejich postoj k dané situaci. Zároveň, pokud dojde k větší akceptaci, souhlasu s pomocí této cílové skupině, může dojít i k větší podpoře od státu. Na solidaritu veřejnosti poukazují i veřejné sbírky pro projekty, které pomohly zachránit pracovní místa během/ po pandemii Covid 19 nebo získat pro svoje podnikání větší a vhodnější prostory.

Dalším z přínosů je inspirace, kterou přinášejí jak do občanského sektoru, tak cílové skupině. Občany mohou projekty motivovat, více se angažovat ve společnosti a pokusit se změnit něco, co se třeba domnívají, že změnit nemohou. Podílet se na té změně. Zaměstnané osoby se zkušeností s bezdomovectvím, kterým se podařilo zvládnout lépe své problémy, mohou být inspirací pro ostatní lidi, kteří se nacházejí v podobné situaci.

Projekty také poskytují svým zaměstnancům určitou formu zázemí a prostor k navázání a udržení sociálních vztahů mimo svou běžnou sociální skupinu. Získávají tak stabilitu a kapacitu řešit své aktuální či možné budoucí problémy.

Z odpovědí informantů vyplývá, že projekty již hojně spolupracují s organizacemi, které poskytují sociální služby pro tuto cílovou skupinu. Můj předpoklad, že by výstup mé práce mohl sloužit právě sociálním pracovníkům těchto organizací se tedy nepotvrdil. Vzhledem k tomu, že koncept zaměstnávání, které projekty nabízejí je poměrně ojedinělý, tak by spíše má práce mohla sloužit jako podklad k dalším studentským výzkumům.

Důležitou roli v projektech hraje mimo poskytnutí zaměstnání (finanční příjem) i sociální podpora. Ať už v rámci projektu, kde je sociální pracovník zaměstnán, tak zprostředkovaně přes pomoc jiných organizací. Sociální pomoc pomáhá udržet člověka motivovaného k řešení svých problémů. Domnívám se, že finanční příjem spolu se sociální podporou jim může pomoci znovu nabýt důvěru ve vlastní schopnosti a postavit se zpět na své nohy. Stávají se více aktivními v řešení své situace v porovnání s pasivním přijímáním dávek. Zároveň je dlouhodobá sociální podpora důležitá, vzhledem k tomu, že se ztrátou bydlení ztratili i některé ze svých pracovních návyků, které jsou důležité pro vstup na volný trh práce. Z těchto důvodů vyvozují, že pro úspěšnou reintegraci osob se zkušeností s bezdomovectvím, by bylo vhodné tato pracovní místa finančně podporovat. Z výzkumu totiž vyplývá, že finance jsou jedním z největších problémů, se kterým všechny projekty bojují. Udržitelnost těchto projektů by zajistila více pracovní míst a lepší pracovní smlouvy pro zaměstnance. Analýza tréninkového zaměstnávání v systému obchodů Restart Shop (Makai, 2021), která by měla sloužit jako podklad pro metodiku tréninkového zaměstnání, tuto hypotézu potvrzuje a o tomto konceptu se vyjadřuje jako o funkčním s viditelnými výsledky a smyslem. Poukazuje na jeho finanční náročnost a neexistenci vhodných finančních grantů. *„V systémové podpoře se pohybuje mezi politikou zaměstnanosti a sociální práce, což je základní nevýhodou tohoto projektu.“* Domnívám se, že zkoumané projekty mohou hrát důležitou roli v osvětě zaměstnávání lidí se zkušeností s bezdomovectvím.

Seznam tabulek a příloh

Tabulka 1: Transformační tabulka

Příloha A: Informovaný souhlas

Příloha B: Přepis rozhovoru s iniciátorem projektu

Seznam použitých zdrojů

- Architekti bez hranic. *Hranice architektury – lidé bez domova a veřejný prostor*. 2020 [online]. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.architektibezhranic.eu/novinky/hranice-architektury-lide-bez-domova-a-verejny-prostor>
- Architekti bez hranic. *O nás*. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.architektibezhranic.eu/>
- Architekti bez hranic. *Projekty*. [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.architektibezhranic.eu/projekty>
- Aslido. *O nás*. 2019-2021 [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.aslido.cz/o-nas/>
- Azyláky. *Mokrý azylový dům* [online], 2021. [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: <https://azylaky.cz/mokry-azylovy-dum/>
- BARTÁK, Miroslav. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: (bezdomovství v zrcadle veřejné politiky)*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. Zdravotní politika a ekonomika. ISBN 80-86625-35-4.
- Bistro střecha. *O nás* [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.bistrostreacha.cz/>
- ČERNÁ, Eliška. *Z ulice do bytu: sociální práce v procesu reintegrace do bydlení*. Praha: Slon, 2019. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-282-1.
- Člověk v tísni. *Vláda rozhodla zopakovat oddlužovací akci Milostivé léto* [online], 2022. [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/vlada-rozhodla-zopakovat-oddluzovaci-akci-milostive-leto-8974gp>
- FEANTSA. *Recognising the link between trauma and homelessness*. 2017 [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: [feantsa_traumaandhomelessness03073471219052946810738.pdf](https://feantsa-traumaandhomelessness03073471219052946810738.pdf)
- Food not bombs. *Principy* [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: <https://food-not-bombs.cz/>
- HEJDUKOVÁ, Dominika. *Rozhovor*. Praha, 13.10. 2021.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

Jako doma. *Jídelna kuchařek bez domova*. 2012-2021 [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: <http://jakodoma.org/kucharky-bez-domova-2/>

Jako doma. *O nás*. 2012-2021 [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: <http://jakodoma.org/o-nas/>

KELLER, Jan. *Posvěcení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-155-8.

KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.

KLIMENT, Pavel. *Dvojitá optika bezdomovství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2018. ISBN 978-80-7494-433-8.

KONEČNÁ, Marcela. *Význam zaměstnání v životě lidí bez domova*[online]. Brno, 2014 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/prpam2/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Suchanec, Ph.D.

Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice. *Sborník z konference: Praha, 26.-27.11.2014*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. ISBN 978-80-7421-094-5.

KVĚTENSKÁ, Daniela. *Krizová intervence v kontextu sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-435-9.

MAKAI atelier. *Analýza tréninkového zaměstnávání v systému obchodů Restart Shop*. 2021 [online]. [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: <https://www.restartshop.cz/files/analyza-restart-web.pdf>

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

Medici na ulici. *Kdo jsme* [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: <https://www.medicinaulici.cz/kdo-jsme>

MELICHAR, Martin. *Časopis Nový Prostor a jeho role na české mediální půdě*. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Wolák, Radim.

Metráž. *O nás*. 2021 [online]. [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://metrazdesign.cz/o-nas/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. 2007-2021 [online]. [cit. 2021-06-03]. Dostupné z:

http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do;jsessionid=F98E617FCE701143994D5B42ED08B5A0.node1?SUBSESSION_ID=1656592526379_1

Místní místním. *O nás* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://mistnimistnim.cz/o-nas/>

MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.

MPSV. Prostupné bydlení. [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z:

<http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb/prostupne-bydleni>

MPSV. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. 2007-2021 [online]. [cit. 2021-02-22].

Dostupné z:

http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do;jsessionid=BAB84EC97394928D952DABC3C0CC083.node1?SUBSESSION_ID=1656067981173_1

My street films. *Diksuze - Jak se v dnešní době angažovat*. 2021 [online]. [cit. 2021-02-22].

Dostupné z: <https://mystreetfilms.cz/1-diksuze-jak-se-v-dnesni-dobe-angazovat/>

Nadace Via. *I 30 let po revoluci je stále více než polovina Čechů občansky pasivních*. 2019

[online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.nadacevia.cz/2019/11/13/i-30-let-po-revoluci-je-stale-vice-nez-polovina-cechu-obcansky-pasivnich/>

Nejdřív doma. *O projektu* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<https://nejdrivdoma.cz/index.html>

Nejdřív střecha. *O projektu* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z:

<https://nejdrivstrecha.cz/#oprojektu>

NEŠPOROVÁ, Olga, HOLPUCH Petr. *Populace osob bez domova v České republice* [online].

Praha: VÚPSV, 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/populace-osob-bez-domova-v-ceske-republice-osoby-prespavajici-venku-v-nocleharnach-v-azylovych-domech-a-v-obecnich-ubytovnach/?wpdmdl=9374&refresh=62ac6424103c91655464996>

Nový prostor. *O nás* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://novyprostor.cz/o-nas>

Platforma pro sociální bydlení. *Co je Prostupné bydlení*. 2018-2021 [online]. [cit. 2021-04-03].

Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/slovník-pojmu/prostupne-bydleni>

Platforma pro sociální bydlení. *Desatero principů pro přípravu zákona o sociálním bydlení*. 2018-2021 [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/clanky/desatero-principu-pro-pripravu-zakona-o-socialnim-bydleni-2>

Platforma pro sociální bydlení. *Kdo jsme* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/platforma-pro-socialni-bydleni>

Platforma pro sociální bydlení. *Výroční zpráva* [online], 2015. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2018/08/zpravazari2016_web_v2.pdf

Platforma pro sociální bydlení. *Zákon o sociálním bydlení*. 2018-2021 [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/zakon-o-socialnim-bydleni>

Potravinová banka pro Prahu a Středočeský kraj. *Jak to funguje*. 2018-2021 [online]. [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://potravinovabankapraha.cz/#jak_to_funguje

Pragulic. *O nás*. 2012-2021 [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://pragulic.cz/about-us/>

Přestupní stanice. *O nás* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <http://prestupnistanice.cz/>

Restart shop. *Kdo jsme* [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.restartshop.cz/>

SNOPEK, Jan a kol. *Systém sociálního bydlení v České republice: Poziční dokument Platformy pro sociální bydlení* [online]. Praha: Platforma pro sociální bydlení, 2014 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://www.eapncr.org/sites/default/files/obrazky/pozicni_dokument_psb_140917.pdf

SNOPEK, Jan a kolektiv. *Prostupné bydlení – metodika* [online]. Praha: Agentura pro sociální začleňování, 2014 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Metodika_Prostupne-bydleni.pdf

ŠÁMALOVÁ, Kateřina a Igor TOMEŠ. *Řízení sociálních procesů v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4180-5.

The Chime. *The Chime's network*. 2020 [online]. [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: <https://www.thechime.org/>

TOŽIČKA, Tomáš a kol. *Indikátory kvality života v oblasti občanské angažovanosti a dobrého vládnutí - závěrečná zpráva* [online]. Praha: Úřad vlády ČR, 2018 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://www.cr2030.cz/strategie/wp-content/uploads/sites/2/2018/05/09_Ob%C4%8Dansk%C3%A1-anga%C5%BEovanost.pdf

VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013, 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

VEVERKOVÁ, Martina a kolektiv. *Analýza situace bezdomovectví v Praze* [online]. Praha: Median, 2020 [cit. 2021-02-22]. Dostupné z: https://www.csspraha.cz/_files/ugd/4834da_fda95704b74e4013b914726463f06dbf.pdf

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Zakonyprolidi.cz [online]. AION CS, s.r.o. 2010–2021 [cit. 2021-06-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Zakonyprolidi.cz [online]. AION CS, s.r.o. 2010–2021 [cit. 2021-06-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Zakonyprolidi.cz [online]. AION CS, s.r.o. 2010–2021 [cit. 2021-06-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Zakonyprolidi.cz [online]. AION CS, s.r.o. 2010–2021 [cit. 2021-06-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>